

"Először elnézzük a gonoszságot.
Azután megengedjük a gonoszságot.
Azután legalizáljuk a gonoszságot.
Azután támogatjuk a gonoszságot.
Azután ünnepezzük a gonoszságot.
Azután üldözzük, aki még mindig
gonoszságnak nevezi azt."

(Dwight Longenecker)

KOINONIA
XXX. évfolyam 4. szám
2023. április

Bulányi Gy.: Húsvéti napló	5262
Bulányi Gy.: Szerkesztőségi találkozó	5264
Gromon A.: Túl az igazságosságon	5266
Király I.: Erények erecskéi	5272
Farkas I.: Duguláselhárítás	5274
Habos L.: Az Úr békéje	5280
Máté-Tóth A.: A teológia és...	5282

« Az emberi elköteleződés folyóirata – családjunkért,
nemzetünkért, mindenkiért – Isten Országá megvalósulásáért. »
Elérhetőség; koinonia.tarsak@gmail.com

BULÁNYI GYÖRGY HÚSVÉTI NAPLÓ

Testvéreim Jézusban! Első szavam a köszöneté.
Köszönöm, hogy meghívtatok.

Utoljára 17 esztendővel ezelőtt szólhattam
egyházközséghez. Az elmúlt másfél esztendőben
szólhattam ugyan már templomban is valakikhez: de
csak a Bokor egy-egy jeles alkalomra egybegyűlt
népéhez. A mai napon, papságom 57. évében,
körötökben valamit újra kezdhetek. Örülök neki.
Megköszönöm Istennek és Nektek. Ennyit bevezetésül.
Most pedig dologra.

Harmincas éve derekán Jézus otthagyja faluját,
házát, ácsműhelyét. Gyalogol vagy száz kilométert,
hogy bemerítkezzék Jánosnál a Jordán vizébe, majd egy
onnan 20-40 kilométerre fekvő pusztának veszi útját.
Mit visz magával útipoggyászként, nem tudjuk.

Böjtölni megy. Hetek telnek így el, s mire
befejezné böjtjét, megkísérti a Sátán. Miért ment a
puszta magányába? Miért akart magában maradni?
Miért vonta ki magát megszokott életéből,
környezetéből, napi munkájából? Miért tesz ilyet az
ember? Tisztázni akarhatott valamit, aminek
tisztázására az otthoni körülmények nem biztosítottak
neki elegendő csendet, nyugalmat. Úgy volt ő is, mint
akármelyikünk? A nap folyamán jut eszünkbe: ma még
nem is imádkoztunk..., s ágyunkba zuhanva mondjuk:
Hálát rebeg lelkem, hogy egész napon át úgy szeretnél
engem? Elalszunk a mögöttünk levő nap gondjaival, s
másnap az iskolából, munkahelyről elkésés
gondolatától üzve kezdjük meg napi rohanásunkat? S
még jó, ha valami csodaként megőriztük eleink
örökségét, s a vasárnap délelőtti misére - rohanva,
rohanás nélkül - megérkezünk egy kis nem
negyvennapos, csak ötven perces belemerülésre?

Milyen volt Jézus názareti élete? Jézus is úgy élte
napjait, ahogyan mi? Hat napot élhetett úgy, de a
hetediket, a *szabbat-ot*, a nyugalom napját biztosan
másképpen töltötte el, mint mi. Szigorú társadalmi
szokások vigyáztak rá, hogy a nyugalom napja a pénteki
esthajnali csillag feljövésétől a szombati esthajnali
csillag feljövéséig végig valóban a nyugalom napja
legyen. Izraelben ez a 24 óra Istenbe merülésre volt
szánva Jézus idejében.

Mégis: ami csendet Názáretben képes volt
megteremteni a maga számára, az nem elégitette ki őt.
Különböztet nem ment volna a pusztába. A szinoptikusok
három egymástól különböző erejű igével - vitte, üzte,
kiüzte - adják tudtunkra, hogy a Lélek bírta őt rá, hogy
otthagyja otthonát. Nyugtalan volt, nem maradhatott
tovább. Hogyan lehetett ekkora hatalma rajta a
Léleknek? Ha valaki erre ezt válaszolja: már hogy a
csudába ne lett volna hatalma a Szentháromság
Második személyén a Harmadiknak? - félő, hogy már
vége is számára a nagyböjtnek. Miért? Mert már fel is
mentette magát, mert már ott van jól beidegezett
önbecsapási mechanizmusunk zsákutcájában: Jézus ezt
is meg mást is megtehetett, hiszen Isten volt, ezzel
szemben tőlem, kisbajos embertől Isten sem
kívánhatja... Mit? Hát éppen azt, amit kíván. Mit kíván?
Elmondja Isten - Jézus vagy akárki más által is -, amit
mindannyiunktól kíván. De csak a Lélek mondja meg
kinek-kinek egyenként, lelkünk csendjében, hogy
személy szerint tőlünk mit kíván. Ha más mondja

nekem, hogy mit kellene tennem, ismét nyert - azaz vesztett - ügyem van: hogyan lehetsz ilyen értetlen velem szemben... ha ismernéd körülményeimet, nem mondanál nekem ilyen képtelenségeket, nem lennél ilyen szeretetlen velem szemben... stb.

Van az Istennek olyan üzenete, amely mindannyiunk számára azonos: tennünk kell Isten akaratát. Van lelkiismeretünk, s az beszél. Elnémíthatatlanul. Akkor is, ha nem hallgatunk rá. S van Istennek személyre szóló konkrét üzenete is, de ezt csak az hallja meg, aki hallgatni is akar arra, amit hall belülről. Jézus ez utóbbiak közé tartozott, és azt hallotta, hogy el kell mennie a pusztába, s végig kell ott gondolnia, mire kell felhasználni a életét.

Valamit végig gondolt a 40 nap alatt. A Sátán azt próbálta megmagyarázni neki, hogy annak, amit Jézus akar, nincs semmi értelme. Értelme annak van, amit a Sátán kínál fel életprogramként: kövekből kenyereket varázsolni, sértetlenül leugrani tudni a magasból, Sátánt imádás fejében elfogadni tőle a világ minden országát s azok dicsőségét. Ez a reális program, minden egyéb csak felhőkalanalazás. Azért kísérthette őt ezzel a Sátán, mert Jézus a negyven napos böjt során nem ezekre az eredményekre jutott. A Sátán nem kizárólag Jézusnak áll szolgálatára. Nekünk is magyaráz. Magyarázatának kétezer esztendő summája: amit Jézus akar, nagyon szép, de kivitelezhetetlen. Műkifejezést is gyártott a kétezer esztendő e sátáni szövegről: amit Jézus akar, az csak utópia. Nincs hely, ahol megvalósítható. A ti Banditok kitalált ifjúságában egy másik műkifejezést: amit Jézus akart, az elpídiá, ének a reményről.

Ha ma akadna valaki, aki otthagya mindennapi életét, hogy elmenjen 40 napra a pusztába, s ott valami jézusi, utópiás-elpídiás eredményre jutna arról, hogy mire is kell felhasználni életét, biztos lehet benne, hogy megtiszteli őt is látogatásával a Sátán. Herbert Haag, a tudós tübingeni professzor megírhatta ugyan könyvét: Búcsú az ördögtől, s én nem is vitázom vele arról, hogy van-e Sátán vagy nincs, de abban biztos vagyok, hogy a hangját hallatni fogja, ha valaki újra ilyen eredményre jut. Biztosan, mert úgy teremtett meg bennünket Isten, hogy választhatunk: elkerüljük Jézus útját s annak végét, a Golgotát, meg nem kerüljük el. S a Sátán jószágos hozzánk: meg akar menteni minket a Golgotától.

Ha nem akarjuk elkerülni, ő gondoskodik róla, hogy oda is kerüljünk. Jézust is meg akarta menteni... ő nem állt kötélnek... s odakerült.

A jézusi visszautasítás refrénje: Isten. Az ige érdekli őt, amely Isten szájából jön... Ne kísérsd a te Uradat, Istenedet... a te Istenedet imádd, és csak neki szolgálj. Jézus olyan útra akar lépni, mely kiszabadítja őt magát és minden követőjét a Sátán bűvöletéből. Miért? Mert Istentől való, s ennek folytán szereti az embert. Vállalkozik ezért az utópiára, az elpídiára, a Golgotára.

Lemond a marhacsapásról, s választja az Utat, amellyel azonosítja önmagát: Én vagyok az Út. Mi ez az Út. amelyet Jézus kiformált a pusztában, s amelynek ellenénekét adja a Sátán három kísértése? Mondhatok végeredményeket, amelyek az elmúlt félszázad során dolgozódtak ki. Cseréld le a világ három kategóriáját: jóbarát, semleges, ellenség - az egyetlen jézusi kategóriára: felebarát. Hatmilliárd a felebarátaid száma, és senkit se kezelhetsz se közömbösként, se ellenségként. Vagy: légy kicsiny, szegény és szelíd, s ne akarj felebarátainak fölibe kerekedni azzal, hogy tied az első hely, a gyermekeidnek meg tudod adni azt, amit mások nem tudnak megadni, s a legerősebb katonai szövetségek garantálják biztonságodat. Vagy: szolgálj, adj és teremts békét magad körül, lemondva arról, hogy uralkodol, hogy kiváltságokra törekedél, s hogy bizony megvéded szerzett jogaidat azoktól, akik megirigylik tőled azokat. Vagy: ne kiváltságokra és azok megvédésére törekedjél, hanem osztozásra, hogy megvalósulhasson, amiről Petőfink énekelt: a bőség kosarából egyaránt mindenki vehet; meg amiről Vörösmartynk húzta a vonót: amikor a viszály elvérzik a csatákon. Jézus visszautasítva a Sátán kísértéseit azzal a végeredménnyel jön elő a pusztából, hogy mondhat meg tehet a Sátán, amit akar, az Isten országa lehetséges. A szeretet civilizációja megteremthető. Nem pusztá álom. Neki arra kell felhasználnia életét, hogy ez a munka elinduljon, kerül, amibe kerül. Nem tizenéves már. Benne van a férfikorban. Negyven felé tart már. Majd keres magának tizenéveseket, akiknek elmagyarázza, hogy mi fán terem az Isten országa.

A pusztából kijövése óta eltelt kétezer esztendő keresztény és történelembe írt summája, hogy ez a jézusi vállalkozás - csak álom. A keresztényeknek nagy az öntudata, de ez az öntudat nem abból források, hogy a jézusi célkitűzést közelebb hoztuk a megvalósuláshoz. Egyebekből, amire nem érdemes szót vesztegetni. Azért nem érdemes, mert bármely egyéb vallás és kultúra könyveiben és szótáraiban megtalálhatjuk megfelelőit: a magasabbrendűség-tudat különféle változatait. Foglalkozunk csak azzal azzal, ami lehetővé teszi, hogy Jézus az ő nevét emlegetők körében tanítványokra, követőkre találjon.

Ennek feltétele, hogy visszautasítsuk a Sátán mai és nekünk szóló ajánlatait. Képesek vagyunk-e erre? Jézusnak a negyven napos pusztai böjtre volt hozzá szüksége. Exodusra.

Názáretben képtelen volt rá. Ki kellett jönnie onnan. Valami rábírt, hogy kijöjjön. Valamit látott Názáretben is, pusztá nélkül is. Mit? Azt, hogy ami van, az nem megoldás.

A mi exodusunknak is ez a feltétlen feltétele. Látni azt, hogy ami van, az nem megoldás. Nem biztos, hogy akarunk ilyesmit látni. Ha én most itt Jézus nevében beszélhetek, ha én itt most azért szólok, hogy egy magát Jézusról nevező hallgatóság valóban Jézus tanítványa és

követője legyen, azt kell megmutatnom, hogy ami van, az nem megoldás. Megpróbálok.

Szolzszenyicin Rákosztály c. regényében beszélget egymással két Gulagot már megjárt és megszenvedett elvtárs. Az idősebb mondja a fiatalabbnak: "Elvtárs, ne tévesszék meg szenvedései: a kapitalizmust örökre elvetette a történelem". Mire gondolt? 150 évvel ezelőtt Marx, a Biblián nevelődött, majd a meg is keresztelkedett zsidó eljutott arra a megállapításra, hogy amíg van magántulajdon, nincs megoldás. Osztozás nélkül reménytelenül a harácsolás, rablás és verekedés az emberiség élete. Az azóta eltelt százötven esztendő azt is igazolta, hogy az erőszakkal megszüntetett magántulajdon sem képes másra, mint a magántulajdon - bizonyos pozitívumokkal (csak gyáron belül van munkanélküliség) és rettenetes negatívumokkal (Gulag meg annak ismert hazai megfelelői). E történelmi tapasztalat birtokában visszabuzulhatunk 150 esztendőt és reménykedhetünk abban, amit Solzszenyicin elvtársa szerint örökre elvetett a történelem. Aki erre a reménykedésre a nukleáris és ökológiai halál s a tőkés társaságok világalalmának egyéb és előkészítő jellegű fenyegetéseinek láttán képtelen, az eljuthat Jézus pusztába indulási alaphelyzetébe: ez nem megoldás. A megoldás, az Isten akarata, mindenki számára szólóan nyilvánvaló: az osztozás, s ezért a gazdag ifjúnak el kell adnia vagyonát, ha Jézus tanítványa akar lenni.

És mi az Isten akarata az én, a te, az ő számára? Ennek megtudakolására kell a csend. Egyházunk a Nagyböjt első vasárnapjának liturgiájával erre figyelmeztet minket.

Széphalom, 1999.

BULÁNYI GYÖRGY

SZERKESZTŐSÉGI TALÁLKOZÓ

Tisztelt Megjelentek, Barátaim, Szerkesztőségi társaim! 2008. januárjával indulna a *Koinónia* – csak szamizdat jellegű – folyóiratának XV. évfolyama. Első száma 1994 novemberében látott napvilágot. 9-es betűnagysággal hat A/4 oldal volt a terjedelme. Ez az első szám nyolc cikket tartalmaz. Egy szerkesztő bizottsági Beköszöntőt Csire Ferenc aláírással, Hampel Károly fordításában a külföldi sajtó (Publik-Forum, Kathpress, Glaube in der 2. Welt) hat – a Bokorról is szóló – és '94 júliusa és októbere között megjelent cikkét, s végül '94. október 30-án elküldött leveletem a Vatikán budapesti nunciushoz, Angelo Acerbihez. Idézek valamennyit a Beköszöntőből:

Úgy látszik, hogy az *Érted Vagyok* és a *Tájék* után szükségünk van egy harmadik orgánusra is, a Koinóniára. A Tájéknak eddig is voltak mellékletei: Közös dolgaink, Reflexiók, melyek már nem fértek bele a

meglévő keretbe. De túl ezeken az időszaki írásokon, Istennek hála, a Bokor kedve az írásra az év egyéb részeiben sem apad el. Szükségképpen így van ez, amíg értjük az evangélium üzenetét: azt, hogy a szeretet mindig közösségteremtésre indít. S a közösségteremtés rendre irodalmi lecsapódásokat is eredményez. A közösség újszövetségi görög neve: *koinónia*. Innen a Bokor ezen új folyóiratának a címe. Amíg közösségben vagyunk egymással, gondolatainkat nemegyszer írásban is közölni akarjuk testvéreinkkel. Minden jel arra mutat, hogy két meglévő orgánunk nem képes születő és a Bokor egésze számára hasznosnak látszó írásainkat vagy rólunk szóló ilyen írások mindegyikét eljuttatni a Bokor olvasóközösségéhez, s különösen nem a sok esetben kívánatos azonnalisággal.

Bőven születnek a Bokorban olyan írások is, amelyek külső orgánunkban jelennek meg, s ezekről a Tájék nem kevés esetben tudósít is bennünket. Csak-hogy alighanem nagyon ritkán történik meg, hogy e tudósítás alapján valamelyikünk útnak indul, és megpróbálja felhajtani az illetékes szerkesztőségben Budapesten, Miskolcon vagy Kiskunlacházán az újság vagy folyóirat ama régebbi számát, amelyben a keresett írás megjelent. A Koinónia szerkesztősége kiválogatta ezekből az írásokból azokat, amelyeket általános érdeklődésre számot tartónak gondolt. Ennek feltétele, hogy a szerzők nem csak írásuk címét, megjelenési helyét, hanem annak szövegét is közölnék lapunkkal – amint ezt többen meg is teszik. Ennyit idéztem a Beköszöntőből.

'93. novemberre és '99. júniusa között meg is jelent folyóiratunknak közel 50 száma és 436 oldalnyi terjedelemben. Magam gyűjtöttem az anyagot és Csire Feri végezte a nyomdai előállítást. Betegségem következtében '99. ősze és 2000. októbere között a befutó anyag csak a Tájék egy rovataként (*Koinónia* címmel) jelent meg, és összesen 54 oldal terjedelemben. 2000 novemberében jelent meg folyóiratunk újra önállóan, s azóta folyamatosan: összesen 72 számban és 858 oldalon. Ezen újra indulást követően Csire Feri elment Dévára Böjte Csabához, s a nyomdai előkészítés feladata is rám maradt. Ezt a feladatot vette át az elmúlt év folyamán tőlem Faragó Feri, és szerkesztő bizottságunkba is bekerült. Két fős volt az. Korábban Kovács Teri és én, ezután meg Feri átvette Teri szerepét.

Most a Csiky Lajcsival, majd Inczedy Péterrel és az ünnep után várható Bisztrai Gyurival megduzzadt szerkesztői bizottságtól kérdezem: Indokoltnak látjuk-e, hogy útnak indítsuk a januári számmal a XV. évfolyamot, vagy hagyjuk folyóiratunkat elhalni. (Már korábban is kérdeztem Szabó Lőrinc Lóci fiának módjára: Megdögölesszük?) Megszületésére az adta az indokot, hogy az *Érted Vagyok* szerkesztősége érdektelen volt azzal az anyaggal szemben, melyet a Koinónia első száma tartalmaz, a Tájék méreteit pedig szétnyomta volna. A kérdés az, hogy életben maradását mi indokolja. Jelen pillanatban 150 példányban nyomtatjuk ki, s az olvasók többsége a Tájékkal együtt kapja

kézhez. Vannak – mennyi a számuk, nem tudom – olyanok is, akik csak elektronikus úton kapják, s kinyomtathatják maguknak.

Megvallom, ha ma kellene indítani, nem indítanám. Eddigi létét számomra az indokolta, hogy javarészt Bokor-beli szerzőkkel tudtuk a lapot megtölteni. Ezek száma sajnálatosan mintha megfogyatkozott volna. A velünk foglalkozó sajtó-cikkeké ugyancsak. Hatalmas a bennünket körülvevő világban a profán és keresztény sajtó áradása; lassan-lassan több lesz az író, az írás, mint az olvasó. A sajtó termékei elkészülnek, de van-e olvasójuk? Nem öncélú-e, tehát céltalan, folyóiratunk további megjelenése? Ha még sem egyértelmű számomra elhalásunk ötlete, azt csak az indokolja, hogy a Tájék csak a híradást látja feladatának, az Érted vagyok meg nagyjából felerészben külföldi folyóiratok cikkeinek fordítását hozza, mely írások szemléletét nem mindig érzem azonosnak a Bokor jézusi hangsúlytevésével. Szóval nem tudom, hogy mit kell tennünk. Ezért kérdezek. Ezzel a szöveggel indult a találkozót, melynek az volt a dolga, hogy összeállítsa a januári számot. Társaim azt mondták, hogy nem temetni jöttek, hanem folytatni a munkát. Rátettem a fenti szövegre még egy lapáttal: közöltem a 2007. év statisztikáját. Kik is írták ebben az évben lapunkat? Öt cikket külföldi szerzők (melyeket lefordítottam), tizenhárom hazai, de nem a Bokorhoz tartozók, s ötvenhárom Bokor-beliek. Ez nagyon megnyugtató volna, csak van egy szépséghibája: az ötvenháromból huszonötöt, az idei termés egyharmadát – egy 90. évét megkezdő fiatal írta. Ez sem hatotta meg a bizottságot: *Kivárjuk azt a tíz vagy húsz esztendő, amíg ez a fiatal még szállít nekünk használható írásokat. Utána pedig majd meglátjuk, hogy merre van tovább* – mondták.

Dolgozni kezdtünk hát, s a felkínált jó negyven lapnyi anyagból kiválogattuk azt a 12 lapot, mely a januári számot adja majd. Közben pedig beszélgettünk arról, hogy leszünk-e majd tíz-húsz esztendő után is. S előkerültek a *lerágott csont* régi témák. Mondom őket.

Jézus az etalonunk, s ő annak folytán írta be nevét a történelembe, hogy otthagya názáreti műhelyét, s elhitte maga is, elhitette a Tizenkettővel is, hogy velük valami vadonatúj kezdődik az emberiség életében. Kezdődött? Életéből, amit tudunk, csaknem minden legenda és bizonytalan. Csak egy a történettudományosan megbízható: három éven belül a Golgotára került. Kaifás, a főpap, leállította a vadonatúj kezdeményezést: jobb a régi, a bevált! Harmadfél századon keresztül a tanítványok még kísérleteztek a folytatással: Kivégezte őket is az urak világa, meg elküldte őket szórakoztató iparába: birkózzanak a cirkuszokban az oroszlánokkal. Aztán jött Konstantin kora, és folytatódott a régi és jól bevált. Átvették a *tanítványok* (kiéi?) Kaifás szakmáját, és meggyújtották a máglyát azok alatt, akik másképpen gondolkodtak, mint amit a mindenkori urak gondolnak és akarnak. Helyre állt a régi szövetség: a tróné s az oltáré. De hát megmaradt a négy evangélium, és

szövegét a múlt század közepe táján Debrecenben újra olvassák valakik, s elhitetik magukkal, hogy megvalósítható ez a szöveg. Meg kell tehát csinálni az Isten Országát!!! Ezek a valakik fiatalok és huszon- vagy tizenévesek voltak, egykorúak a jézusi Tizenkettővel. Csináltak is valamit: földalatti kisközösséget Debrecenben és mindenütt kicsi hazánkban. Nem tovább, mint Jézus a maga Tizenkettőjével, mert az ávó elviszi őket, és halált kér fejükre az államügyész. Négyöt magyar összehajolt, s a mindenkori urak magyar és szocialista változata gondoskodott róla, hogy ne hajoljanak össze.

Nem elég jól. Húsz év sem telik bele, s újra összehajolnak. De most már megfontoltan, mert már harmincas éveikben járnak. Megfontoltság ide, megfontoltság oda, megint csak kitalálnak valamit. Már nemcsak összehajolnak, hanem visszaadják katonakönyvüket is, mert minek a zsebükbe az, ha egyszer Jézus azt tanította, hogy szeressük ellenségeinket is – hiszen barátaikat tudják a pogányok is szeretni. Az összehajolók pedig Isten Országát akarnak csinálni vagy mi a fenét... nem? Ez aztán már igazán sok nemcsak az urak magyar szocialista változatának, hanem a jézusi örökség híven őrzésére hivatalból vállalkozó egyházi urak számára is. *Magukat a saját püspökeik is elítélik...* – mondja nekik az őket három évre Baracsára küldő szocialista bírónő. Ez adja a Bokor második virágkorát. Gombamód szaporodnak az összehajló kisközösségek, s világbotrány is támad a katonakönyv visszaadásából. Az egyház is elítéli az ateista elvtársakkal karöltve a jézusi hitvallókat? Igen, elítéli őket, nem tehet mást! Mért? *Megbontjuk vele a varsói és az észak-atlanti szerződés egyensúlyát* – válaszolja kérdésünkre az illetékes, a bíboros. Maga sem hitette el, amit mondott. De hát az uraknak is kell valamit csinálniuk, ha kérdezik őket. Ha mást nem tudnak, mellesbeszélnek.

Hazamegy a vörös hadsereg, s már bátran összehajolhatunk. De minek? Gombamód elkezdnek szaporodni a teológiai főiskolák, a félvilág teológiát tanul díszes épületeikben, s ott nincs szó arról, hogy boldogok a szegények. A teológia tisztos boldogulást kínál fel azoknak, akik megtanulják a főiskolán, hogy Jézus mindent rendbe tett érdemszerző halálával. A mi dolgunk csupán annyi, hogy mondjuk a zsolozsmát, s járuljunk az örökéletet biztosító szentségekhez. Mit beszéltek a teológián? Azt, hogy minden rendben van? Akkor, amikor kifosztják az országot a tőkés társaságok, növekedik a munkanélküliek a maga hajlék nélkülivé válók száma! Mi van akkor rendben? A félország Kossuth térre akar menni, és szétveri őket a szabadon megválasztott kormányunk rendőrserege, s mi meg kisközösségeinkben összehajolunk Jézus szavait elemezni? A tizen- és huszonévesek már nem is igen akarnak összehajolni, mert kellene valamit tenni is! Teszünk is. Karácsonykor három napon keresztül megettünk néhány száz szegényt, meg nyáron

csinálunk négy napos Bokor-nagytabort félezer embernek. Ennyi telik tőlünk.

Kevés arra, hogy életben maradjunk. Közösségeink fogynak: öregednek, meg eltemetjük tagjainkat. Kellene valami, amit fel lehetne kínálni a város, az ország minden rászorulójának: azt, hogy éhezzenek és szomjazzák az istennektetszést, és megszüntessük éhüket és szomjukat, és kielégítsük őket. De mit? Vissza az etalonhoz, Jézushoz! Ő mit csinált? Élet és vagyonközösséget. Amikor három év után megkérdezi a Tizenkettőt, hogy volt-e valamiben hiányuk, ezt válaszolják: *Semmiben!*

S amikor idáig értem szerkesztőségi összejövetelünkön, akkor kitört egy csendes vihar: *Jézus megtehetette, mert nem volt családja, féltucat gyermeke.* Hát akkor már nem etalon? – kérdeztem. S folytattam: Jézusnak nem az volt a mondanivalója, hogy ő a Szentháromság második személye. Nem az, hogy nőtlen vagyok, s legyetek ti is. Nem az, hogy csináljatok új vallást. Valami egészen más. Az, hogy ne legyen rászoruló, hogy mindenkit oda tudjunk ültetni az élet és az örökélet asztalához. Ehhez kell a kisközösség és kell a katonakönyv visszaadása. És kell valami a Bokor harmadik és negyedik nemzedékétől is. És akárhogyan tekergetjük is gondolatainkat, ez nem lehet kevesebb annál, amit Jézus is megtett abban az áldott három esztendőben.

Úgy megy ki az első két nemzedék a temetőbe, hogy mondhatjuk Istenünknek: megtettük, ami tellett tőlünk..., és bizony még bőségesebb az, ami nem tellett tőlünk. Csak magunkról tudtunk tán gondoskodni? Magunkról sem. Éva néninek vissza kellett mennie öregségére a Krisztina körútra. Terinek vissza kellett mennie Debrecenbe, hogy családja gondoskodjék róla. Magamnak is a Piarista közbe. Szégyenszemre! Nem tudtunk összehozni a magunk emberségéből egy otthont, ahol legalább elbúcsúzhatunk idelenti életünkötől és Bokor-testvéreink körében. Szégyenkezve bazsalunk a *Bruderhof*-okra, akikől ez bizony tellett és folyamatosan telik. Pedig ők eretnekek, nem katolikusok, de ennek ellenére leköröztek bennünket indulásuk első pillanatában, nyolcvan évvel ezelőtt. Mondhatjuk, mi hatvan évvel ezelőtt kezdtük, s akkor politikailag lehetetlen volt az életközösség: az abban élő szerzeteseket is kizavarták belőle. Igaz, de 18 éve levitézlettek már az elvtársak, és bizony senki sem akadályozott meg bennünket abban, hogy közösbe tegyük azt, amink van. S elférhettünk volna a közösben is. És bőven. Minden szempontból gazdagabbak, tehetősebbek azok, akik nem mondanak semmit a magukénak, mert mindenük közös.

Összefoglaltam a fentiekben jó három óras szerkesztőségi találkozónkat, s most várom, hogy résztvevő szerkesztőtársaim is elmondják, amit én nem tudtam elmondani. Ezzel készítem már februári számunk anyagát. Ha elmondjátok a magatokét, akkor négyünk szövegét felkínálhatjuk az olvasóknak is megvitatásul. Ez lehet a KERÉKASZTAL februárban.

GROMON ANDRÁS TÚL AZ IGAZSÁGOSSÁGON

*Az igazságosság irgalom nélkül
nem sokkal több az embertelenségnél.”
(Albert Camus)*

A tétel és kifejtése

Jézus üzenetének egyik legfontosabb vonását így lehet összefoglalni: Nem elég igazságosnak (ha úgy tetszik: tisztességesnek) lenni; túl kell lépni az igazságosságon, szeretni kell! Ennek tételszerű megfogalmazását a Hegyi beszédben olvashatjuk (Mt 5,20): *„Ha a ti igazságosságotok bőven fölül nem múlja az írástudókét és a farizeusokét, semmiképp nem mentek be a Mennyegek országába.”*

Mit jelent „az írástudók és farizeusok igazságossága”? Kissé leegyszerűsítve így határozhatjuk meg: egyfelől a Törvény betűjének szigorú követését, másfelől azt, amit „osztó igazságosságnak” szokás nevezni, vagyis mindenkinek azt adni, ami „neki jár” (akinek jutalom vagy elismerés, annak azt, akinek megvetés vagy büntetés, annak azt), mindenkivel szemben úgy viselkedni, „ahogyan megérdemli”, népiesen szólva: „Amilyen az adjonisten, olyan a fogadjisten!” Ezt kell *bőven* fölülmúlni ahhoz, hogy átléphessünk a „Mennyegek országába” (= „Isten országába”), vagyis a szeretet világába.

Ezt az alaptételt fejti ki rögtön a *Hegyi beszéd hat ún. antitézise* (Mt 5,21-47), vagyis Jézusnak azok a mondásai, amelyeknek közismert formai szerkezete így hangzik: „Úgy hallottátok, hogy Isten azt mondta a régieknek... Én viszont azt mondom nektek, hogy...” A konkrét példák jól mutatják, mire is gondolt Jézus: Nem elég nem ölni, már a haragot is kerülni kell; nem csupán a végrehajtott házasságtöréstől kell tartózkodni, hanem annak szándékától is; a válással kapcsolatban nem elég a törvényes formákra ügyelni, hanem kerülni kell magát a válást; nem elég tartózkodni a hamis eskütől, hanem egyáltalán nem szabad esküdni, és arra kell törekedni, hogy minden szavunk igaz legyen; nem a helyes mérték szerint kell bosszút állni (általánosítva: büntetni): „szemet szemért, fogat fogért”, hanem egyáltalán nem szabad bosszút állni; végül: helytelen az a kettős mérce és kettős magatartás, hogy „felebarátainkat” (a „hozzánk tartozónkat”, a „mieinket”, a „magunkfajtákat”) szeretjük, ellenségeinket pedig gyűlöljük, mert ellenségeinket is „szeretnünk kell”: nemcsak elviselnünk kell ellenségességüket és bántásaikat, hanem még valami jót is kell tennünk velük.

Hasonlóképpen: nem elég pontosan/kínosan ügyelni a kultikus/vallási előírások betartására, ennél sokkal többre, a szív tisztaságára kell ügyelni (Mk 7,15-19): *„Ami kívülről megy be az emberbe, nem teheti tisztátalanná [Isten előtt]... ami kijön az emberből, az*

teszi tisztátalanná, mert az ember szívéből jönnek elő a gonosz megfontolások...” Nem a (vallási/egyházi – de nyugodtan kiegészíthetjük: „világi”, állami) törvények jelentik a legfőbb mércét, ahogyan erre szombati gyógyításai kapcsán is rámutatott Jézus, hanem az ember igazi java (például az egészsége), mert „a szombat lett az emberért, nem pedig az ember a szombatért” (Mk 2,27).

Ezt a „túllépési alapelvet” fogalmazza meg általánosságban Jézus két, gyakran félreértett példabeszéde is.

Az egyik a *talentumokról* szóló, jól ismert példabeszéd (Mt 25,14-27), amelyben a talentumokat kiosztó úr megdicséri a (kétségtelenül sikeresen) hazardírozó szolgákat, de szemrehányást tesz annak, aki gondosan megőrizte a rábízott pénzt, és azzal fillérre elszámolt. De éppen itt, a harmadik szolga alakjában és viselkedésében, illetve az úr reakciójában áll az igazságosság iránti érzékünket provokáló, az igazságosságot megcsúfoló mozzanat, és ebből fakad a példabeszéd *mondanivalója*: Isten nem előírások korrekt/szolgai teljesítését várja el az embertől, hanem azt bátran túlteljesítő magatartást, konkrétan: a Jézus által hirdetett „Isten országa” az igazságosságot meghaladó szeretetet kíván meg az embertől, és ennek érdekében persze fantáziát és kezdeményezőkétséget, kreativitást, kockáztatni is tudó, merész elkötelezettséget is.

Más képet használva is utalt erre Jézus a *mezőről hazatérő szolga* példabeszédével (Lk 17,7-9), amely után maga fogalmazta meg annak tanulságát (17,10): „Ha [már] megtettetek mindent, amit Isten megparancsolt nektek, mondjátok ezt: Átlagos szolgák vagyunk, csak azt tettük meg, amivel tartoztunk!” Magyarul: A szolga nem várhat köszönetet, ha megtette a dolgát, azaz ha csak annyit tett, amennyi a kötelessége, amennyit megparancsoltak neki. Mai nyelven: a napszámos, a kereskedő, az autószerelő nem várhat el még köszönetet is, ha megkapta a munkabérét. Mennyivel inkább érvényes ez az ember és Isten kapcsolatában: Ha csak a kötelességünket, ha csak Isten „parancsait” teljesítettük (mondhatnánk úgy is: ha csak tisztességesen viselkedtünk), nem várhatunk külön köszönetet Istentől, mert a parancsok teljesítésével megmaradunk a kötelességek és jogok világában, az igazságosság világában. Valami mást, *valami többet* kell tennünk ahhoz, hogy átlépjünk Isten világába (az Isten elgondolása szerinti magatartás világába). Például parancs az, hogy „Ne lopj!”. De aki nem lop, az még semmi rendkívülit nem tesz, csak egy „jogi” (mondhatnánk: jogos) előírást teljesít. Aki azonban nemcsak nem lop, hanem még azt is odaadja a rászorulóknak, ami jogosan a sajátja, az valami „többet” tesz.

Teljesen világossá teszi ezt annak a *gazdag ifjúnak* a története (Mk 10,17-22), aki azt állította: „A parancsokat mind megtartottam” (ti. Isten parancsait, a

„tízparancsolatot”). Jézus nem vonta kétségbe ezt. Mégis azt felelte: „Valami még *hiányzik* neked. Add oda vagyondat a szegényeknek” (Mk 10,21)! Az igazságosságon való túllépést azonban talán még ennél is jobban fejezi ki a *házasságtörő asszony* története (Jn 8,1-11): Nyilvánvaló, hogy az általános erkölcsi normák alapján is el kellett volna ítélni, a mózesi törvényre épülő igazságszolgáltatás alapján pedig egyenesen ki kellett volna végezni. Jézus állásfoglalása nyomán – „*Aki bűn nélkül van közületek, az vesse rá az első követ!*” – a vádlók mind eloldalognak, és Jézus közli az asszonnyal: „*Én sem ítélek el...*”

A napnál világosabban megerősíti a *fentieket* egy szintén sokszor félreértett történet, ill. jézusi mondás (Lk 13,1-3): Valakik hírt vittek Jézusnak azokról a galileaiakról, „akiknek a vérét Pilátus egybemosta áldozati állataik vérével”, vagyis legyilkoltatta őket. Jézus erre így reagált: „*Ti azt gondoljátok, hogy ezek a galileaiak bűnösek voltak az össze többi galileainál, minthogy ilyet szenvedtek el. Mondom nektek: Semmiképpen! De ha meg nem tértek, valamennyien hasonlóan fogtok elveszni!*”

Mivel a legtöbb lázadás Galileából indult ki, a galileaiak általánosságban zelótáknak számítottak. A zelóták vallási buzgóságból fakadóan meg akarták szabadítani Izraelt a „pogány” római uralomtól, mégpedig terrorista módszerekkel, például kihasználták a zarándokok nyüzsgését a jeruzsálemi templom udvarán, s a tolongásban törrel leszúrták a rómaiak feltételezett barátait, kollaboránsait. A közeli Antónia-várban tanyázó rómaiak válasza aztán véres megtorlás volt.

Jézus bizonyára jól ismerte a zelótákkal rokonszenvező kortársai felfogását, nevezetesen azt a véleményüket, hogy Isten nyilvánvalóan csak azért engedte meg ezt a vérfürdőt, mert a szóban forgó „galileaiak”, vagyis zelóták bűnösek voltak, mint a többi zelóta, és ezért kellett elszenvedniük az erőszakos halált, mintegy Isten *büntetéseként*.

Válaszának első felében Jézus igyekezett *kijózanítani* honfitársait, és meg akarta szabadítani őket hagyományos istenképüktől: az „*igazságos*” és „*megtorló*” Isten képétől, amelynek értelmében Isten a jókat megjutalmazza, a rosszakat megbünteti (vö. Jn 9,2). (Ebből persze az is következik, hogy a Pilátus által lemészárolt zelóták nem voltak bűnösek, mint a többi zelóta.)

Válaszának második fele – az imént mondottak miatt – nem jelentheti azt, hogy „Ha meg nem tértek, Isten titeket is megbünteti” (akár e világi csapással, akár túlvilági kárhozattal), hanem csak ezt: „Ha ti, akik rokonszenveztek a lemészárolt terroristákkal, és azonosultok az ő felfogásukkal, céljaikkal és módszereikkel, nem tértek meg, nem változtatjátok meg gondolkodásmódotokat és viselkedéseteket, azaz ha nem léptek túl a *zelótizmuson* (vagyis az „*igazságos honvédelem*” felfogásán, lelkületén és gyakorlatán), és

nem juttok el az ellenségszeretet „igazságtalan többletéhez”, akkor ugyanúgy konfliktusba fogtok keveredni Pilátussal (Rómával), és ugyanúgy le fog(nak) mérszárolni titeket” (vö. Lk 23,27-28.31!).

Közvetve bár, de ugyancsak megerősíti az eddig mondottakat a „nyolc boldogság” két mondása (azért csak közvetve, mert szokványos értelmezésükben egyiküket sem tarthatjuk hitelesen jézusinak).

Az egyik: „*Boldogok, akik éheznek és szomjaznak az igazságosságot, mert Isten majd kielégíti őket*” (Mt 5,6). – E mondás Máté által szándékolt értelmét – az „igazságosság” közelebbi meghatározásának híján – csak találgatni lehet, de talán nem tévedünk, ha a mondás címzettjein azokat értjük, akik igazságtalanságot-jogtalanságot szenvednek, és Istentől várnak „kiegyenlítő igazságosságot”. A zsidó és a kora keresztény apokaliptika valóban azt hirdette ugyan, hogy Isten ki fogja elégíteni az effajta „éhséget és szomjúságot” (vö. Lk 18,6-8!), Jézus azonban lépten-nyomon azt tanította, hogy Isten *nem* „igazságosságot” akar, és nem „kiegyenlíteni”, megbosszulni-megtorolni, hanem megbocsátani akarja az elkövetett igazságtalanságokat (vö. Lk 23,34!), és ugyanezt a megbocsátási készséget várja el „fiaitól”, azaz a hozzá tartozóktól is (ld. Mt 5,43-45).

A másik: „*Boldogok, akiket az igazságosság kedvéért üldöznek, mert övék a Mennyek országa*” (Mt 5,10). – Az „igazságosság” (gör. *dikaiozüné*) elméletileg jelenthetné itt a mondás címzettjei, tehát az üldözöttek által gyakorolt igazságosságot, az „igazságos, helyes, igaz” viselkedést – csak hogy ennek ellene mond *tartalmilag* az, hogy az igazságosság gyakorlása Jézus szerint nem elégséges az Isten országába kerüléshez (Mt 5,20), *formailag* pedig az, hogy hiányzik a birtokos névmás (gör. *autón*), aminek megléte esetén így kellene fordítani a kifejezést: „*az ő igazságosságuk miatt*”. (A görög *heneken* előljárószó nemcsak *okási* összefüggést fejezhet ki: „miatt”, hanem a cselekvés *célját* is, illetve a kettőt *egyszerre* is; a „kedvéért” kifejezés egyaránt tartalmazza a cselekvés mozgatórugóját és célját.)

Azt, hogy az igazságosságot *gyakorló*, és emiatt üldözött ember Isten vagy az Istenség oltalma alatt áll, minden igazságosan gondolkodó és érző zsidó vagy pogány eleve feltételezhette. Itt azonban – ha jézusi értelmet akarunk adni a szövegnek – az előző bekezdésben mondottak alapján nem lehet szó róluk, hanem csak olyanokról, akik *vétettek* a törvények szabta igazságosság ellen (ez az üldözésük oka), s akiket másfelől azért üldöznek, hogy ezzel helyreállítsák „a törvényt és a rendet”, vagyis az igazságosságot (ez az üldözésük célja). Ezek lehetnek „köztörvényes bűnözők”, de olyan „ártatlanok” is, mint Jézus, aki a maga módján szintén vétett a „fennálló rend”, vagyis az igazságosság ellen, amikor például áthágta a kultikus tisztasággal vagy a szombattal kapcsolatos szabályokat.

E mondás *feltételezhető* – és Mt 5,6 fenti értelmezésével összhangban lévő – jézusi értelme tehát:

Nem azoké a Mennyek országa, *nem* azok a részesei-tagjai Isten országának, a szeretet világának, akik „jámbor buzgósággal” (vö. igazságszolgáltatás, inkvizíció, szent háború, dzsihád stb.), az *igazságosság* (helyreállítása) kedvéért üldözik a törvénszegőket (ahogyan a zelóták vagy „az írástudók és farizeusok” is tették)! Ellenkezőleg: Isten az áldozatok oldalán áll! Mert Jézus felfogása szerint Isten még a valódi bűnösöket sem akarja megbüntetni „*az igazságosság helyreállítása kedvéért*”, hanem meg akar bocsátani nekik, és meg akarja gyógyítani őket. A bűnösöknek nem bíróra, hanem orvosra van szükségük (vö. Mk 2,15-17!).

Szemléltetés példabeszédekkel

Tételem kifejtéséhez is fölhasználtam már példabeszédeket, most azonban kifejezetten csak példabeszédekkel szemléltetem azt.

Kezdjük azzal, amelyik azt öltözteti képbe, hogy *Isten vég nélkül megbocsátja* az ember minden bűnét, és azt várja el, hogy az ember ugyanígy járjon el embertársaival (Mt 18,23-33; a 34-35. v. későbbi betoldás). Ahhoz, hogy kellően értékelhessük a példabeszéd üzenetének súlyát, előzetesen tudatosítanunk kell, hogy a szóban forgó, nyilvánvalóan jelképes 10 000 talentum elképesztően óriási összeg: Egy talentum 6000 dénárral egyenlő (1 dénár = egy munkás egy napi bére volt Jézus korában). Tízezer talentum tehát lehetetlenül nagy összeg, a határtalan eladósodás jelképe: tízezerszer hatezer munkanapi bér... Támpon túl érdemes arra gondolni, hogy Nagy Heródes éves bevétele 900 talentum volt, Galilea Péreával együtt 200 talentum adóbevételt jelentett Kr. e. 4-ben. (Persze egy „hétköznapi ember” számára az 500 dénár is szinte megfizethetetlen volt: ez akkoriban 500 napi munkabért jelentett, ma talán úgy mondanánk: kb. másfél évi minimálbér.) Így már nem nehéz belátni, hogy a 10 000 talentum vagy akár csupán az 500 dénár egyetlen kérészóra történő elengedése (vö. Lk 18,13-14a!), illetve az ezzel jelképezett megbocsátás messze meghaladja az igazságosságról alkotott elképzeléseinket. Kétszer-háromszor megbocsátani valakinek, ezt még úgy-ahogy el tudjuk képzelni az igazságosság keretein belül; ehhez képest már Péter apostolnak a hétszeri megbocsátásra vonatkozó felvetése is irreálisnak tűnik, a jézusi „hetvenszer hétszer” pedig végképp (Mt 18,21-22). Nem nehéz hát belátni, hogy a végtelen megbocsátásban kifejeződő szeretet mennyivel múlja felül az igazságosságot.

Talán még „látványosabban” és egyúttal „szívhez szólóbban”, illetve sokak számára egyenesen felháborítóan ábrázolja ezt „*a tékozló fiú*” *példabeszéde* (Lk 15,11-32). Ez a fiú idő előtt kikéri az apai örökség neki járó részét, aztán elutazik, és a távolban önsorsrontó életmóddal elherdálja a pénzt; a disznók között köt ki, és éhségében már azok eledével is megtöltené a gyomrát; ekkor megbánja tettét, és hazamegy, hogy „*az igazságosságnak eleget téve*”,

bocsánatkérés után és jóvátételt ígérve visszatérhessen a szülői házba. Apja azonban minden elképzelést meghaladóan túllép az igazságosságon: eléje fut, a nyakába borul, öleli-csókolja; nem engedi, hogy fia végigmondja az általa előre kigondolt bünbánati szöveget (vö. 18-19. és 21. v.), elmarad az erkölcsi prédikáció, nincs leszámolás, nincs egyezkedés, mi illeti meg a hazatért tékozlót, és mi nem, és végképp nincs szó büntetésről, ellenkezőleg: feltétel nélkül helyreállítja a fiú „gyermeki státusát” (ruha, gyűrű és saru), és ünnepi lakomát rendel el, zeneszóval és táncsal. – (Zárójelben azért jegyezzünk meg két fontos mozzanatot: 1/ A „tékozló fiú” és az otthon maradt, „tisztességes” fiú példája egyaránt azt mutatja, hogy az igazságosságon túllépő szeretet csak annak számára válik valósággá, csak abban „érvényesül”, „fejti ki hatását”, aki kész befogadni azt. 2/ Az igazságosságon való túllépés nem jelent igazságtalanságot: Az apa megérti, hogy nagyobbik fia úgy érzi, igazságtalanul bánt vele, továbbá elismeri az igazságosság iránti igényét, de közli vele, hogy valójában nem érte őt semmiféle jogtalanság, hiszen minden, ami a sajátja, az a fiáé is. De itt sem valamiféle hideg-rideg igazságosságról van szó: idősebbik fiát is anyaián „Gyermekekem”-nek szólítja, a szívére beszél, kérleli, megindokolja neki, miért is „kell” most ünnepelni.)

Az előző két példabeszéd tanításának egyik nagyon komoly gyakorlati következményét, megnyilvánulását mutatja be a *búzáról és a konkolyról* szóló példabeszéd (Mt 13,24-30). Ennek üzenetét éppen az a meglepő mozzanat tartalmazza, amely *ellentmond* a korabeli mezőgazdasági és „társadalmi” gyakorlatnak egyaránt. Számos olyan irányzat működött ugyanis Jézus korában, amely – összhangban az ószövetségi alapelvvél: „Irtsd ki körödből a gonoszt!” (5Móz 13,6) – a „bűnösök” kiküszöbölésével Isten „tisztá” népének közösségét akarta megteremteni. Mindenekelőtt a *farizeusok* mozgalmára kell gondolnunk; ők „a föld népét” akarták kizárni, az „átkozott népséget, amely mit sem ért a törvényből” (Jn 7,49), és azt vallották, hogy ők maguk alkotják Isten igazi népét. Az *esszénusok* rajtuk is túltettek: kivonultak a „bemocsokolt szentélyből” a pusztába (Kumránba), és „az új szövetség gyülekezetét” akarták megalkotni. Ebbe a sorba tartozik *Keresztelő János* is, aki tanításával és alámerítési gyakorlatával azt a messiást hirdette meg, aki „megtisztítja majd szérűjét, összegyűjti búzáját a magtárban, a pelyvát azonban olthatatlan tűzzel fogja elégetni” (Mt 3,12)! Ugyancsak az erőszakos megoldások hívei voltak a *zelóták*, akik a római megszállóktól és azok kollaboránsaitól akarták megtisztítani Isten népét (vö. Lk 13,1-3). – Mindezekkel *szemben* fogalmazza meg üzenetét Jézus: Ne tépjétek ki a konkolyt, hogy ki ne tépjétek vele a búzát is! Ne akarjátok Isten „tisztá” népét megteremteni: a „bűnösöknek” is helyük van benne! Vagyis Jézus nem kevesebbet mond, mint hogy sem „Isten népéből”, sem

a társadalomból (vö. Jn 8,7!) nem kell és nem is szabad „kigyomlálni” (például kiközösítéssel vagy börtönnel), pláne kiirtani (halálbüntetéssel) a „bűnösöket”. Ezzel „gátálástalanul” túllép az igazságosságról alkotott elképzeléseinken, és kihúzza a szőnyeget a minden társadalomban központi helyet elfoglaló „igazságszolgáltatás” alól.

Ugyanezt az üzenetet fogalmazza meg „pozitív módon” az előbbi példabeszéd párja, a *tóba vetett kerítőháló* példázata (Mt 13,47), illetve a *királyi lakodalomról* szóló példabeszéd (Mt 22,1-10): a kerítőháló *mindenfajta* halat összegyűjt, illetve: „a szolgák kimentek az utakra, és összegyűjtöttek mindenkit, akit csak találtak, *rosszakat és jókat egyaránt*”.

Az *irgalmas szamaritánusról* szóló példabeszéd (Lk 10,30-35) szintén rámutat arra, hogy Jézus társadalmi-politikai vonatkozásban is komolyan gondolta az igazságosság bőséges meghaladását (vö. Mt 5,20!). A zsidók és a szamaritánusok ugyanis kölcsönösen ellenségnek tekintették és gyűlölték egymást; amikor tehát a szamaritánus rábukkant az út szélén fekvő, kifosztott és félholtra vert zsidóra, az igazságosság jegyében az lett volna a legkevesebb, hogy nagy ívben kikerüli, akárcsak az előtte arra haladó pap. De ő nemcsak odament, nemcsak megnézte, mi a baj és mit tehetne, hanem el is látta a bajba jutott ellenség sebeit, aztán elvitte a legközelebbi vendégfogadóba, ott kb. két hétre előre kifizette szállásának és további ápolásának költségeit (ennyit ért a két dénár, amit átadott a fogadónak!), sőt ígéretet tett az esetleges további költségek megtérítésére is!

Lássuk végül a „*kései szőlőmunkásokról*” szóló példabeszédet, amelyet sokan egyenesen vérlázítónak tartanak, mert szerintük minden elképzelést fölülmúlón csúfolja meg az igazságosságot, talán a tékozló fiú példabeszédénél is sokkal erősebben (Mt 20,1-15). Egy szőlősgazda korán reggel, a tizenkét órás munkanap kezdetén kimegy piacra, munkásokat fogad fel a szőlőjébe, és megegyezik velük a szokásos napi egy dénár munkabérben. Aztán három óránként újabb munkásokat fogad fel, de csak annyit mond nekik: „Majd megadom nektek, ami igazságos.” Végül a munkaidő lejártá előtt egy órával ismét föl fogad néhány munkást. Amikor azonban a bér kifizetésére kerül sor, először azokat fizeti ki, akik csak egy órát dolgoztak, és egy dénárt ad nekik; az egész napot végigdolgozó napszamosok azt hiszik, ők majd többet kapnak (az igazságosságnak megfelelően), de ők is csak egy dénárt kapnak. Föl is láznak, de zúgolódásukra a gazda azt feleli szóvivőjüknek: „Barátocskám, nem bánok veled igazságtalanul! Nemde egy dénárban egyeztél meg velem? Vidd, ami a tiéd, és menj! Én ennek az utolsónak is annyit akarok adni, mint neked. ... Vagy gonosz szemmel nézed, hogy én jó vagyok?” – Világos: A gazda kétségtelenül messze, s ha úgy tetszik, valóban vérlázító módon túllép az igazságosságon, mégpedig a

jóság irányában, hiszen akik csak később vagy csak az utolsó órában álltak munkába, azok nem lustaságból tették ezt, hanem azért, mert korábban senki sem fogadta fel őket (ld. 7. v.; Jézus korában óriási munkanélküliség volt Palesztinában!), viszont nekik is volt családjuk, amelynek megélhetéséről gondoskodniuk kellett. Ugyanakkor pedig az is nyilvánvaló, hogy azokat sem érte igazságtalanság, akik „hordozták a nap terhét, és elviselték a hőséget”, hiszen pontosan megkapták, amiben megegyeztek (s amiből ők is el tudták tartani a családjukat).

Alátámasztás

A fent részletezett tanítás avagy „elmélet” alátámasztásául érdemes utalni Jézus „gyakorlati megnyilvánulásaira”, azaz *viselkedésére* is.

Az igazságosság bajnokai, mondhatnánk megszállottjai, az írástudók és a farizeusok felfogása szerint – túl a téma vallási, a mózesi törvényekkel összefüggő vonatkozásain – „minden normális és tisztességes ember” az „igazak”, a „törvényteljesítők”, az „Istennek tetszők” társaságát keresi, és szigorúan kerüli a „bűnösöket”, hiszen ez így igazságos. Jézus azonban rendszeresen túllépett ezeken a korlátokon, és előszeretettel forgolódott „*vámosok és bűnösök*” társaságában. A farizeusok és írástudók pedig erősen zúgolódtak emiatt, mondván: „Ez jó fogadattásban részesít bűnösöket, és együtt eszik velük” (Lk 15,2). Az együtt étkezés a közösségvállalás jelképe volt, és teljes ellentétben állt a rabbinikus szabállyal: „Az ember ne társuljon istentelenekekhez, még azért se, hogy a Tórához közelítse őket.”

Két konkrét példát érdemes külön is megemlíteni, mert Jézus mindkettőben a „nyilvános bűnösök” legszélsőségesebb képviselőivel, vámosokkal ült egy asztalhoz, méghozzá úgy, hogy ezt ő kezdeményezte. Tettének súlyát akkor érezzük át igazán, ha tudatosítjuk, hogy a vámosok nemcsak népnyzók voltak (mert sokszor könnyörtelen zsarolással, túlzott összegeket követeltek), hanem kollaboránsok, magyarul hazaárulók is (mert a megszálló rómaiak számára szedték a vámot).

Az egyik esetben Jézus *Zakeushoz*, a vámosok fejéhez tér be szállásra (Lk 19,1-10). Akik ezt meglátták, mind zúgolódtak, éppen azért, mert tisztában voltak Jézus viselkedésének forradalmi jelentőségével. S ő valóban forradalmi szavakkal reagált erre a zúgolódásra: „*Ma jött el a megmentés napja e ház számára, mivelhogy ő is Ábrahám fia!*” Ennek súlya és jelentősége persze elhomályosul az evangélista elbeszélésében, mert ő azután közli ezt a mondatot, hogy Zakeus megígéri vagyona felének szétosztását, és az általa okozott károk négyszeres megtérítését. Csakhogy Lukács ezzel éppen azt árulja el, hogy nem érti Jézust: nála az igazságosság szellemében, „megtérésének” jutalmaként hangzik el Jézus idézett mondata. Jézus szellemisége alapján azonban épp az események fordított sorrendjét kell feltételeznünk:

Jézus nyilatkozata váltja ki Zakeusból megtérésének szavait és kezdeti lépéseit. Jézus kijelentése ugyanis, tudniillik hogy „ő is Ábrahám fia”, nem kevesebbet jelent, mint hogy „ő is Ábrahám népéhez tartozik”, e kijelentés értelme pedig – tekintettel a korabeli közfelfogásra – ez: „Ő is Izrael népének *egyenjogú* tagja – bár »bűnös« vámos” (vö. Lk 5,30; 7,34; 15,2). És ahogy a szövegösszefüggés egyértelműen mutatja („Ma jött el a megmentés... *mivelhogy*...”), ez azt is magában foglalja, hogy *nem* „érdemeiért” (megtéréséért és bőkezű jóvátételéért), nem „igazságosan”, hanem az igazságosságot meghaladó szeretetből, „alanyi jogon”, egyszerűen mint embernek jár neki is a „mentés”, az „üdvösség” felkínálása, amit Jézus szállásvétele jelképez!

A másik vámos, *Máté* esetében (Mk 2,15-17) nem ismerjük ennyire a részleteket, viszont Jézus viselkedése, ha lehet, még súlyosabb üzenetet hordoz, hiszen ezúttal nemcsak a megmentést kínálja fel a közmegegyezésben álló vámosnak, hanem meghívja legszűkebb tanítványi körébe is, ami az igazságosság alapján állva sosem történhetett volna meg. *Máté* el is fogadja a meghívást, Jézus teljes emberi közösségvállalását pedig erőteljesen fejezi ki, hogy – nyilván *Mátéval* együtt – „sok vámos és bűnös ült asztalhoz az ő házában”, vagyis Jézus házában (vö. Mk 2,1; 3,20; 9,33). (Lukács ezzel az eseménnyel kapcsolatban is elárulja tökéletes értetlenségét, azt, hogy az igazságosság eszméjének rabja, és fogalma sincs az ezt fölülmúló szeretetről; leírásában ugyanis – a Zakeus-történettel megegyezően – „feje tetejére” állítja a dolgot, és ezzel elveszi Jézus sajátos próféta gesztusának élet: *nála* nem Jézus lát vendégül bűnösöket, hanem a *már megtért* vámos, Lévi ad lakomát Jézus tiszteletére, továbbá Jézus nem Isten *ingyenes* jóságát jeleníti meg, hanem megtérésre szólítja fel a bűnösöket: Lk 5,29-32. Pedig Jézus világosan megmondta: „*Nem azért jöttem, hogy »igazságosakat« hívjak meg, hanem [kitaszított] bűnösöket*”).

Jézus „igazságosságon túli” viselkedésének van még két, nem ennyire látványos, de nem kisebb jelentőségű megnyilvánulása.

Egyszer valaki a tömegből így szólt [Jézushoz]: „Mester, mondd meg a testvéremnek, hogy ossza meg velem az örökséget!” Ő azonban ezt mondta neki: „*Ember, ki tett engem bírónak vagy osztónak köztetek?*” (Lk 12,13-14). – Az ember igazságosságra vágyik. A szóban forgó kérelmező feltehetően az „isteni igazságosság” képviselőjét látta Jézusban, de mekkorát kellett csalódnia válaszában: „Isten nem tett engem bírónak. Nem bízott meg azzal, hogy helyreállítsam köztetek az igazságos egyensúlyt.” A kemény örökösödési vitában álló „tömegember” („valaki a tömegből...”) persze nem tud mit kezdeni ezzel: túl „magas”, túl fantasztikus számára ez a szemléletmód. De ha „beiratkozna Jézus iskolájába”, akkor az ő nyomában járva fokozatosan megtanulhatná, hogy megszabaduljon a birtoklás igényétől (vö. Lk 12,15), és

neheztelés, harag nélkül a testvérenek tudná ajándékozni a maga örökrészét is (vö. Mt 5,40!), aminek következtében pedig talán még a testvére is eljutna odáig, hogy visszaajándékozza neki...

A másik esettel a nagyon nehezen fordítható és értelmezhető Mária–Márta-történetben találkozunk (Lk 10,38-42). Mostani nézőpontunk szempontjából közömbös, hogy valóban a Lukács által említett, a konyhai szolgálattal kapcsolatos nézeteltérésekről volt-e szó, vagy másról. Az a döntő, hogy Márta „felizgatta magát”, mivel Mária „a jobbik részt választotta”, s most azt akarja, hogy Jézus vonja meg Máriától az előnyt (bármilyen legyen is az). Az egyik lehetséges görög szövegváltozat szerint Jézus így felel neki: „*Márta, Márta! Te felizgatsz magad! Mária a jobbik részt választotta, s az nem vétetik el tőle.*” Vagyis Márta „igazságos kiegyenlítést”, „*igazságos szolgáltatást*” vár. Jézus azonban úgy dönt: Máriát nem kell megfosztani előnyétől. Barátságosan, de nyomatékosan figyelmezteti az irigység által kínzott asszonyt („*Márta, Márta!*”), ne izgassa fel magát, és ne sajnálja riválisától annak szerencsését. Lépjen túl az igazságosságon!

A minta és a mércé

Jézusnak az igazságosságon messze túlmutató tanítását és gyakorlatát nem érthetjük meg, ha nem vesszük figyelembe, hogy az igazságosság „bőséges felülmúlásában” mi volt a mintája és a mércéje. Ezt keresve könnyen rájöhethetünk arra, hogy helytelen a megközelítésünk, ha azt keressük, *mi* volt – mert nem *valami*, hanem *valaki* volt: az az Isten, akit ő a Jordánba történt alámerítésétől kezdve (Mk 1,9-11) feltételek és korlátok nélkül szerető Atyának élt meg. Az az Isten, aki fölkelti napját gonoszokra és jókra, és esőt küld igazaknak és igaztalanoknak (Mt 5,45). Az az Isten, akit legjobban az a király jelképez, aki szolgájának egyetlen kérő szavára elengedi annak „10 000 talentumos” tartozását (Mt 18,26-27); vagy az a hitelező, akinek két adósa volt, s az egyik 500 dénárral tartozott, a másik 50-nel, de mivel nem volt miből fizetniük, mindkettőjüknek odaajándékozta az összeget (Lk 7,41-42); vagy az a pásztor, akinek ha száz juha van, s egy elkóborol közülük, utána megy az egy elveszettnek, és addig keresi, amíg meg nem találja (Lk 15,3-7); vagy az a háziasszony, akinek tíz drachmája van, s ha egyet elveszít, kisöpri az egész házat, és addig keresi gondosan, amíg meg nem találja (Lk 15,8-10); vagy az a szőlősgazda, aki nem áll bosszút a szolgáit ért súlyos sérelmeken, hanem végül a fiát küldi el a bérlőkhöz (Mk 12,1-6) – hogy a „tékozló fiú” apjáról ne is beszéljünk (Lk 15,11-32)...

Jézus számára ennek a feltételek és korlátok nélkül szerető Istennek a *személye*, vagy ha úgy tetszik, ennek az Istennek a *viselkedése* a minta és a mércé. Ahogyan ezt példázatok nélkül, „elvi síkon” is megfogalmazta, az evangéliumok szerint két változatban is.

Az egyiket Máté evangéliumában találjuk, mintegy a témánkat összefoglaló jézusi mondás („*Ha a ti igazságosságotok bőven fölül nem múlja az írástudókéét és a farizeusokéét, semmiképp nem mentek be a Mennyeik országába*”: Mt 5,20) végkövetkeztetéseként: „*Ti tehát legyetek olyan teljesekek, amilyen teljes mennyei Atyátok*” (Mt 5,48)! – Szándékosan kerülöm ebben a mondatban a megszokott „legyetek tökéletesek – amilyen tökéletes” fordítást, mert ez a szóhasználat nagyon félrevezető, ugyanis a görög filozófia, illetve a későbbi keresztény teológia tökéletességeszményének – téves – felfogását idézi. Az eredeti görög *teleiosz* az Ószövetség Hetvenes fordításában (LXX) a héber *tamim* szót adja vissza, amelynek jelentése: egész, teljes, sértetlen, osztatlan. A felszólítás tehát nem a „hibátlan erényességet”, az abszolút erkölcsi tökéletességet kívánja meg az embertől (ami nyilvánvaló képtelenség), hanem azt, hogy az „igazságos” viselkedést meghaladva „egészen, teljesen, osztatlanul” embertársainak, embertársaiért éljen, ahogyan Isten „egészen, teljesen, osztatlanul” az emberért van (45. v.). Ezt az „osztatlanul”-t ma talán úgy is mondhatnánk: radikálisan.

Valószínű azonban, hogy Máté a legalista zsidó szókézlétekből meríti a „*teljes/tökéletes*” kifejezést, s ezzel szemben ennek a mondásnak a Lukács-evangéliumban olvasható változatát kell eredetinek tekintenünk: „*Váljatok olyan irgalmassá, amilyen irgalmas a ti Atyátok*” (Lk 6,36)! Ez az Ószövetség hagyományos szóhasználati is (pl. 2Móz 34,6; 5Móz 4,31; Zsolt 78,38; 86,15), s ez fejezi ki hűen az igazságosságon való túllépés szellemiségét is.

Persze fontos tisztázni az itteni szóhasználat eredeti értelmét is. Az „*irgalmasság*” ugyanis a „*megkönyörülés, kegy[elm]et gyakorlás*” képzetét kelti bennünk, pedig ez a görög *oiktirmón* mögött álló arám *rahamim*nek csak az egyik jelentése; a másik jelentése „*anyai*”, minthogy a *reham* = anyaméh, anyaöl szóból származik. Csak a hagyomány kedvéért érdemes megtartani a fordításban az „*irgalmas*” szót; helyesebb lenne az „*anyai*” használata („*Váljatok olyan anyai, amilyen anyai a ti Atyátok!*”), mert itt ténylegesen erről van szó. Ez az anyaiság világít rá az irgalmasság jézusi jelentésére: egy *igazi* anya mindig *csak* szeretni akarja gyermekét, ellenszolgáltatás nélkül, a hiábavalóság kockázatával is, függetlenül gyermeke barátságos vagy ellenséges viselkedésétől, magatartása tehát minden tekintetben felülmúlja az igazságosság elvét és gyakorlatát.

A mennyei Atya tehát anyai. Ő feltételek és korlátozások nélkül úgy viszonyul *minden* emberhez, ahogyan a földi anyák *saját* gyerekeikhez. Ez az *istenkép* Jézus világszemléletének és tanításának magva, lényege, abszolút középpontja, amiből minden más következik. Az is, hogy Jézus ezzel az új istenképpel *alapozza és indokolja meg* az általa hirdetett új erkölcsiséget: az igazságosság, a számítás, a

haszonkeresés helyett a viszonzást nem váró ajándékozásnak az *ellenségre is kiterjesztett* alapelvét, amely – ha megvalósítják! – új viszonyokat teremt az emberek között, személyes és társadalmi, sőt gazdasági és politikai vonatkozásban egyaránt.

Mindenesetre nem kétséges, hogy amikor Jézus az igazságosság eszméjének és gyakorlatának bőséges fölülmúlására szólította fel hallgatóit, akkor nem kevesebbre biztatta őket, mint hogy váljanak olyanná, mint a feltételek és korlátozások nélkül szerető mennyei Atya...

KIRÁLY IGNÁCZ

ERÉNYEK ERECSKÉI

Franklin Benjámintól tanultam, még srác koromban, hogy egy-egy kirívó hibámat úgy tudom jó eséllyel kinevelni magamból, hogy egy-két-három hétig csak arra a hibámra koncentrálok. Öreg fejjel újra olvasgatok az erényekről. Másként, mint fiatalon. Amire most figyelek, az az erényekben való fejlődés. Az erény ugyanis nem statikus érték, hanem ebben is illik fejlődni. Egy jótettel tehetek nagyon jót, kevésbé jót, és árthatok is vele (adásommal életet menthetek, átmeneti fájdalom csillapítást végezhetek és konzerválhatok egy élősdű életformát). Most az erényekből fakadó és megfontolandó erecskéket keresem. Minden erény valamilyen jó forrása, és erecskéik csörgedező elindítója. A jézusi szeretettörvény alapján helyükre kell kerüljenek az erények is.

Az *igazmondás* nem lehet csúcsérték. „Ami szívemen, a számon” – még inkább nem az. Ami a szívemben van, az lehet akármi, mármint az értékesség szempontjából. Ki nem találkozott már az életben azzal, mikor irgalmas szeretettől indítva, nem zúdítjuk egy nagy betegre a menthetlenségét mutató állapotát. Emberség, józanész, gyöngédség, szolidaritás együttesen mérlegelteti bennünk az igazmondás lehetőségét, és építő vagy pusztító tényét. Ezt nevezzük „felelősségetikának” (Max Weber). A jó szándék kevés. Felelősség kell. Jó elvek, jó szándék, következmények megfontolása együtt hozhat Istennek tetsző gyümölcsöt. És ez nem feltétlenül az igazmondás lesz. A bölcs elővigyázatosság etikájával sok bajt megelőzhet az ember. A bölcsesség a *prudencia*, amely a *providere*, „előre látni” szóból ered (Cicero). Ez segít, hogy a hirtelenkedő kapkodástól eljussunk a higgadt cselekvésig. A forrófejűségéből ezáltal lehet hősiesség. Az igazmondás erénye nem szabad, hogy meggondolatlanságaink fedő erénye legyen.

Az *igazságosság* szerint mindenkinek meg kell adni, ami neki jár. De mi az, ami neki jár? Ki határozza ezt meg? A kultúrák története és napjaink vallási, világnézeti sokfélesége mutatja, hogy ez nem

egyszerűen megválaszolható kérdés. Valami közös emberi megegyezés kell hozzá. Az eltérő szükségletek, eltérő igényszintek, érdemek és társadalmi besorolások tovább bonyolítják a kérdést. Mondjuk, hogy a birtoklás, amely rendre mások kárára történik, bűn. Ha ez bűn, akkor miért ne lehetne igazságos a gazdagoktól való lopás (tudtán kívüli eltulajdonítás)? Rózsa Sándor népszerűsége ezen alapult: elrabolta a gazdagokét, és ami neki nem kellett, szétszította a nép között. Így születnek pozitív legendák egy közbűntényből. A mai „megélhetési bűnözés” nem ugyanerre mutat? Jogos elvinni a gépeimet, hízőnkat, babakocsinkat... mert nekik ez a „megélhetésükhöz” kell. Egy bizonyos értékhatárig ez mifelénk nem bűncselekmény, csak szabálysértés. Fanyar humorral: jobban járnánk, ha magunk osztogatnánk az ilyen „megélhetési” csoportoknak a dolgainkat, hogy a jó tett érzése töltsön el, és ne a düh, bosszúság. A jogokban való egyenlőség és a kötelességekben való közös felelősség talán segíthetne ebben az igazságossági kínlódsásban.

A *bátorság* olyan erény, amelyet a késhez hasonlíthatunk, amellyel operálni, szalonázni és gyilkolni is lehet. Attól függően, hogy kinek a kezében van. Fanatizmussal önfeláldozó tettekre képesít. Ami innen nézve terrorista öngyilkos merénylet, az onnan nézve szentségi rangra emelt hívő erény. Ami innen nézve megszállott erőszak, az onnan nézve kamikaze önfeláldozás a hazáért, a császárért. A bátorság „a félelem leküzdésének képessége” (Sponville). Vajon lehet-e erény, ami gonosz tettekre is képesít? Voltaire szerint semmiképpen. Szerintem lehet, mert vértanúságra is képesít. Jézus bátor volt, és az őt követő hősök is azok voltak. Ami tőlem függ, az az én felelősségem. A félelem, a gyávaság ösztönös felelősségáthárításra törekszik. Valaki más a felelős azokért a tettekért, amelyeket én cselekedtem. Akkor is így van ez, ha „parancsra tettem” fedőnév alatt hősködik, bátorkodik az ember mások életének veszélyeztetésében. Hősnek azt mondjuk, aki érdek nélkül bátor. De mi az érdek nélkülség? Létezik ilyen egyáltalán? Jónak lenni azért is szeretnék, hogy hitem szerint üdvözüljek. Jézus is az ő Atyjához igyekezett küldetése teljesítésével, a mindhalálig kitartó hűségével. A bátorság is valamiért van, jutalomért, méltatásért... üdvösségért. Bizony a jézusi cél erősen behatárolja ennek az erénynek tartalmát, formáját. Aki fél, az fél ember? Aki bátor, az teljes ember? Aki jézusian szeret, az Jézus Istene szerinti teljes ember.

A *nagylelkűség* az adás erénye. „Mielőtt nagylelkűek lennénk, igazságosnak kell lennünk” (Chamfort). A szülőben kapáló napszámosok megkapták a napi kialkudott bért. A kevesebb ideig dolgozók ajándékot is kaptak. Ha túlelemeztem a bibliai történetet, azt mondanám, hogy közérzetromboló az eset. Másoknak fájdalmat okozó, dühöt kiváltó ajándékozás erősen megfontolandó nagylelkűség. A

nagylelkűség szolidaritásra épül. Ez a szó az „in solido” (egészre nézve) szóból ered és a „solidité”-val (szilárdság) együtt azt sugallja, hogy ökológiailag, a teremtett világ teljességét tekintve illik osztoznunk a javakban. Afrikának és Dél-Amerikának azonban nem kegyesen beszűkített szolidaritás kell, hanem először valamiféle igazságosság, hiszen évszázadokig és napjainkban is gyarmati elnyomásban tartják őket a gazdagok. A felszabadítás teológusai kifejtették, hogy rendet kell csinálni, nem elég nagylelkűen karitászcodni. „Miért lenne nyitottabb a szívünk, mint a pénztárcánk” (Sponville). Erkölcsi komfort érzés jó az adakozónak, csak hogy kevés az életvitelszerűen szegénynek. Szeretet nélkül lehet adni, de szeretni nem lehet úgy, hogy ne adjak. A nagylelkűség nagy segítőkészséget jelent. Minél kisebb a magam haszna, annál nagyobb értékű a nagylelkű tettem (szegény asszony két fillérje). Ismét előbukkan az alaptétel: Semmi nem az enyém, csak rám van bízva. A „mahatma” (nagylelkű) ember nagy gondolatokból nagy tetteket hoz elő.

A *részvét* olyan erény, amely az együttérzés mellett a segítőkész odafigyelést is jelenti. A földi életben sorstársak is vagyunk. A sorsközösség együtt örvendést és együtt szenvedést jelent. Osztozás ez a javakban és az elviselni valókban. „Hát felelős vagyok én a nyomorultak balszerencséjéért?” – kérdezi Nietzsche. Igen, kedves Nietzsche. A teremtett világban lévő „balszerencsék” nagy százalékban emberi gazemberségek következményei. Itt ismét globálisan illik gondolkoznunk. A részvét minden létezőt megillet. Egy állatot szadizó ember, a környezetet nemtörődomséggel pusztító ember önmagát is bántja („amit szeretnél, hogy neked tegyenek...”). A részvétben részt vállalunk a rajtunk kívül álló világ bajaiból, elviselni valóiból. Az emberi ösztönös, túlélő reflex a kikerülés, kimenekülés, háritás. Sajnos a történelem tele van erénynek álcázott gazemberségekkel: szánalomból hatalomra juttatni a munkásosztályt, és ezért halomra gyilkolni az ezzel egyet nem értőket. Mindezt a hatalmi vágy egyéni és kollektív zászlaja alatt. A részvét a közbeszédben az elhunytjainkhoz kötődik, a gyászhoz. Az emberi viselkedés tele van ál-örömmel és ál-részvétekkal. Így illik viselkedni, tehát mindenki igyekszik alkalmazkodni az illemszabályokhoz. Mintha ezzel az őszintétlen vagy akár igaz őszinteséggel letudhatnám az egyéb területeken való kötelezettségeimet. A valódi részvétel egymás életében ott kezdődik, hogy még az életében igyekszünk szeretni valakit, nem halála utáni koszorúkkal mutogatjuk elkésett szeretetünket. Jézus személyes kapcsolataiban élte meg szeretetét, részvétét is. Őszintén és tiszta szívvel. Boldogok, akiket összeroppant állapotukból Jézus reményt keltő részvéte emelt ki...

A *megbocsátás* alapja, hogy felhagyok a gyűlölettel és a bosszú vágyával. A kapott fájdalmakat nem lehet meg nem történné tenni. A seb forradást hagy maga után. Lelki plasztikázás sem tudja ezt teljesen eltüntetni. Miért kellene ezt kegyes önszugesztióval eltörölni akarni? A megbocsátás ugyanis jó, önmaga fölé emeli az embert. A „pardon” (bocsánat) szóban ott van a „don”, az ajándék, adomány. Adok valamit annak, aki elvenni akart tőlem. „A tudatlannak elnézzük, a gonosznak megbocsátjuk” (Jankélévits). Akkor kell még ránevelni magamat a megbocsátás lehetőségére, amikor nyugodtan mennek dolgaim. Drámai kihívásban az fog működni bennem, amire tudatosan neveltem magam. Ugyan melyikünk tudná megmondani, hogy az őt bántó viselkedésében hány százalék az ő személyes és objektív felelőssége? A genetika, a körülmények, a saját önnevelése... arra jó, hogy a szabad akarat illúzióját helyére tegye. Tény azonban, hogy szubjektíve mindenki felelős a maga tettéért, ez alól a bizonyítvány magyarázatása sem mentesít. Az egyéni lelkiismeret a felelősség alapja. Azt tapasztalom, hogy az ismeret segíti a megértést (nem feltétlenül az egyetértést!). Arc nélküli csoportot, népet, fajtát szidni könnyű. Amikor összebarátkoztam egy néger fiatal emberrel, megszűnt bennem a feketétől való idegenkedés (és lenézés...), pedig előzőleg egy kölcsön adott táborozási eszköztárunk eltűnt egy néger fickóval együtt. Mi a megbocsátás értelme? Mi a megbocsátás gyümölcse? Igen, ez is lehet táptalaja annak, hogy valaki megmarad betyárságában. Lehet azonban az ő jóvá segítéséhez adott esély is. Jó, ha elgondolkozunk azon, hogy az ellenséget nem lehet „*filein*” módon (baráti, érzelmi szeretet) szeretni. Akkor sem, ha szuggerálok magamban, hogy én Krisztus arcát akarom látni benne. „*Agapan*” (önfeláldozó, ingyenes) szeretettel lehet szeretni őt, amelybe nem kell belekényszeríteni akarni a szívemet is, de akarattal adott, éltető megbocsátással megajándékozhatom.

Az *erényeinkben való fejlődés* életre szóló feladat. Jézusi szemmel nézve felelősségünk senkire nem ruházható át. A vallási és kulturális hagyományok lehetnek megtartóak, de lehetnek hátráltatóak. Mi szennyezi be az embert? Ami, ahogyan kiáramlik belőle. Illusztrálja ezt most például a tisztaságról és a tisztátalanságról szóló hagyomány! Tisztátalanná vált pl. az, aki házasetet élt, ezért tisztulási szertartáson kellett részt vennie. Nem inkább az a tisztátalan, aki önzésként, birtoklásként éli meg párkapcsolatát? Hát nem az válik „tisztátalanná”, aki nem párját akarja megajándékozni, hanem csakis önmagát? Tisztátalan, aki szeretetlen, és tiszta az, aki éltetően szeret. Legyen ez egy példa arra, hogy van mit átértelmezni, ha Jézus szemével nézzük az erényeket. Az erények sok irányú csörgedezéséből jó lenne, ha kiemelkedne az az erecske, amelyet Jézus hagyományozott ránk: a szeretet csúcserékére épülő fejlődés. Nem a fogalmak,

önmagukban a szavak az erények, hanem a belőlük fakadó gyümölcsök tehetik azzá (gyümölcsseiről ismerni az erényt). Kár, hogy az élet nem ilyen egyszerű, és a megfontolást, a helytállást ebben sem lehet megspórolni...

*(Az Ige) saját világába jött, és az övéi nem fogadták be őt.
(Jn 1,11)*

FARKAS ISTVÁN

DUGULÁSELHÁRÍTÁS

1.

Kezdetben csak azt érezni, hogy valami nincs rendben. Nem úgy mennek a dolgok, ahogy kellene. Azután lehet megfigyelni a működést és megtalálni a hibát. Ha a hiba megvan, akkor lehet tenni valamit: megszüntetni, megjavítani, kicserélni, vagy – végső esetben, ha javíthatatlan, cserélhetetlen – együtt élni a hibával. Ez utóbbi eset a természetes. Így él minden érző lény. Együtt él változékonyságával, szerencsétlenségeivel, betegségeivel és pusztulásával. Az élet áramlás, kapcsolat. A dugulás az áramlás, a kapcsolat beszűkülése, esetleg megszakadása, bár ekkor az már nem dugulás.

És ha megpróbálok szélesebb látókörben széttekinteni, akkor a folyamatos áramlás nem fogalomról fogalomra történik, mint a tavasz-nyár-ősz-tél fogalma, hanem az idő – vagyis a hold és a nap járása folyamata szerint. Nem a nap, a bolygók és a holdak keringenek, hanem a naprendszer, mint egész éli életét, amit a érzékelés figyelt meg, és a gondolat szedett szét és nevezett meg fogalmakkal.

Ember esetében a kapcsolat más emberekkel, állatokkal, növényekkel, anyagokkal, dolgokkal, gondolatokkal, és eszmékkel való; és ennek alapjaként és eredendően az emberen belüli funkciók közötti, a sejtei közötti kapcsolat, mely kapcsolat a külvilágból érkező mindennemű hatás eredménye. Dugulás esetén mindkét esetben valami nincs a helyén, nem jól működik, beteg – vagy a vallások nyelvén: vak és süket, csonka-bonka lesz, célt téveszt – vagyis bűnös, gonosz, tisztátalan, alvó, fátylakkal letakart – mondják a tudományos és a szent írások szerzői. Működik ugyan, de sejtiként, szervként, illetve lényként beteg, illetve emberként nem tölti be a helyét. Azonban – teszük hozzá az emberként létezők – meggyógyítható, felébrésztető, ráébrésztető, feltámasztható, újjászülethet, hiszen készüléke és lénye erre alkalmasnak lett megalkotva. Ehhez valamit helyre szükséges állítani.

De sem az áramlás, sem a dugulás nem egy egyszerű állapot akkor, amikor az életről van szó. Az élet ideiglenes formákon át történő folyamatos változás, folyamatos áramlás. Olyan, mint egy élő patak, folyó, majd folyam. Lassulások, gyorsulások, elakadások,

áttörések, apadások, áradások sorozata. Vagy olyan, mint egy elektromos készülékben az áram, az áramlás. Egyetlen célnak alárendelt formák: ellenállások, kapacitások, fogyasztók, visszacsatolások és akkumulátorok sorozata. De a formák folyamatosan újulnak itt és ott is, viszont a formákat a gondolat, az elme, a lélek, vagy tudat – bárhogyan is nevezzük -, vagyis a test egyetlen különös funkciója szüli.

✕

Már kora gyermekkoromban szembesültem az áramlás és dugulás kérdésével, amikor megfigyelhettem, ahogy atyám vette a kis sámlit és aláújt a mosdónak, majd a mosogatónak és egy célszerszámmal, egy kellően meghajlított dróttal, kipucolta a szifonokat. Majd ezt örököelve, magam is nekiláthattam a műveleteknek, felfogva azt, hogy ez férfimunka. Rá lehetett jönni, hogy a szifon nem egyszerre, hanem morzsánként, hajszalanként dugul el. Később szembesülnöm kellett nagyobb méretű dugókkal is, amikor kiderült, hogy a dugulás nem a szifonban, hanem a téglafalú összefolyó aknában van, melybe egy egész hangyaboly hordta, hangyaszorgalommal a várépítéshez szükségtelen földszemcséket a lefolyóba. Itt is szemcsénként történt a dugulás. Még később, amikor már orvosokhoz is el kellett mennem, megállapították, hogy a szívkoszorúm eldugult és be kellett építeni a csöbe egy tágítót. Legvégül – remélem – került sor magára a belső vízvezetékre. Ez utóbbi áramlásról és dugulásról az ember csak természetes feszültségkülönbségek kapcsán, oda sem figyelve értesül ugyan, de a dolog megy magától. Tulajdonképpen az egész problémakör ennek az eseménynek a kapcsán kezdett a maga fenséges valóságában kibontakozni. És ennek útja a visszatekintés és a ráébredés volt.

A kórteremben a főorvos kedves határozottsággal utasította egyik sorstársamat, hogy igazítsa meg a katéter csövét, mert ha megtörik dugulást okoz, majd megállva és elgondolkozva hozzátette: tudja, mi itt mással sem foglalkozunk, mint duguláselhárítással. Nem tette hozzá, hogy az egész kórház, minden osztályán sem foglalkoznak mással, mint duguláselhárítással. A folyadék kiválasztás, a vérellátás, a belső elválasztás, az emésztőrendszer, a belső információátvitel, az energiaellátás dugulásainak elhárításával, vagyis az eredetileg jól, vagyis egymással harmóniában működő folyamatok megromlott kapcsolataival. Ötödik éve testközlemből tanulmányozhatom azt a kórt, amit demenciának nevez a tudomány. Gyógyíthatatlan, kóros leépülés. Először az elme, majd a test az érzelemmel együtt. Az agyi idegsejtekben elkezdi felhalmozódni egy fehérje-plakk, egy szemcse és dugót képezve meggátolja az információátvitelt, az áramlást, majd szétbomlasztja a sejtszerkezetet is.

És megtapasztalhattam egy másféle, egy finomabb anyag áramlását és annak egy másféle dugulását is. Kezdetben egy salgótarjáni teakályha biztosította a kis, egyszobás lakás fűtését, később pedig

egy esztergomi hordozható cserépkályha. A kályhacsövet rendszeresen kellett pucolni, ahogy a kéményt is ahhoz, hogy a kellő zug, vagyis huzat, az áramlás meglegyen. Akkor adódott ez a felismerési lehetőség, amikor már nem ott laktunk és az egyik télen a kéménybe beköltözött egy nyest. Vékony ágacsként épített bele egy fészket magának. Megrekedt a füst, pedig a levegő egy sokkal finomabb, illékonyabb anyag, mint a víz. Sokáig tartott, amíg rájöttem, hogy ugyanarról a problémáról van szó: dugulás van. Tavasszal ki kellett égetni a kéményt, hogy rendbe jöjjön az áramlás. Létrejött a kapcsolat, az áramlás a föld és az ég közt, az égő fa és a légkör között, amely helyreálltával maga táplálta ezt a természetes áramlást.

És talán legvégül kellett felismernem, hogy hiába működne jól az áramlás, ha a forrással való kapcsolat van eldugulva. Ha nincs elég eső, nincs áramforrás, nincs elég folyadék utánpótlás, nincs levegő, vagy vizes a fa és nincs még valami más is, ami mindezeket a kis áramlásokat fenn akarja tartani. Szerencsére ez utóbbi a világ legmegbízhatóbb forrása. Olyan formákat hoz létre, melyek önmaguk is rendkívül alkalmazkodók és „előregedve” folyamatosan képesek megújulni. Így nincs végleges eldugulás. Csak folyamat van, folyamatos átalakulás olyan pontokkal, ahol megállás, pillanatnyi hiány és egy intenzívebb beáramlás, vagy egy visszabomlás van egy nagyobb folyamat céljának megfelelően.

Akkor, végül is hol a gond, hol a dugulás? Egyáltalán, gond-e a dugulás?

✧

Az emberek minden lehetségest megtettek, hogy meghaladják a szomorúságot. Imádták a szomorúságot, elmenekültek a szomorúságtól, a szívükben tartották a szomorúságot, megpróbálták kényelmet találni a szomorúság ellen, a boldogság ösvényeit hajszolták, megkapaszkodtak bele, hogy elkerüljék a szenvedést. Mégis az ember szenvedett. Az emberi lény szenved világszerte korszakok óta. Tízezer háborút vívott – gondoljon a nőkre és férfiakra, akiket megnyomorítottak, meggyilkoltak és a könnyekre melyet értük hullattak, az anyák, a feleségek és mindazok szenvedésére, akik elvesztették fiaikat, férjüket, barátaikat a háborúk miatt ezer és ezer éveken át, és mi folytatjuk, örült mennyiségben megsokszorozzuk hadseregeinket. Ez az emberiség közös szenvedése.

A szegény ember egyedül, sohasem fog egy jó fürdőhöz, egy tiszta ruhához jutni, vagy repülőn utazni; mindezek a kellemes dolgok, amik másoknak vannak, neki nem jut. Ez egy ember szenvedése, aki nagyon sokat tanult és egy emberé, aki nem sokat tanult. Létezik a tudatlanság szomorúsága; létezik a magányosság szomorúsága. A legtöbb ember egyedül van; talán számos barátjuk van, rengeteg tudásuk, ők azonban

nagyon magányosak. Ön ismeri mi a magányosság - ha ön egyáltalán tudatában van önmagának – a teljes elkülönülés értelmében. Talán van egy felesége, gyerekei, csomó barátja, de jön egy nap vagy egy esemény, ami teljesen magányos, elkülönült érzésbe kergeti. Ez az irtózatosszomorúság. Aztán ott a halál szomorúsága; a szomorúság, hogy valakit elvesztett. És van az összegyűjtött szomorúság, az emberiség által évezredek tapasztalata alatt összegyűjtött szomorúság. Aztán ott van valaki személyes veszteségének, leromlásának, intelligencia hiányának, képességeinek szomorúsága. És kérdezzük, megszüntethető egyáltalán a szomorúság? Vagy megszületünk szomorúsággal a szomorúságra, és meghalunk a szomorúsággal?... Nagyon mélyen bele kell mennie és látnia valakinek, hogy meglássa, vége lehet.

A beszélő azt mondja, hogy van vége a szenvedésnek, egy teljes vége a szenvedésnek; ami nem jelenti az ő gondtalanságát, közömbösségét, érzéketlenségét. A szenvedés végével elkezdődik a szeretet. És ön természetesen megkérdezi: 'Hogyan?' Hogyan szűnik meg a szenvedés?'

2.

Különös nyelv a magyar. Erre manapság, szerencsére már egyre többen hívják fel a figyelmünket. Itt van például a kép szó, ami nyelvünkben a legkülönbözőbb helyeken, hihetetlen gazdagsággal bukkan elő. Saját képére teremtve képzelte el, hogy képes lesz képlékenyen képezni magát az elképzeltetlenben és képviselni magát, ott, ahol az képtelenségnek tűnik. Ma azt mondják a tudósok, hogy az elme képekben gondolkodik.

Mindaddig, amíg valakinek van egy képe a másiról és neki is van egy képe önmagáról, ott ellentétnek kell lennie, mert a képek ápolása lerombolja a kapcsolatot... Mindaddig, amíg valakinek lesz egy képe önmagáról, őt meg lehet sérteni. Ez egyike az élet sorscsapásainak gyerekkortól, az iskolákon át, az egyetemen és tovább át az életen, valaki állandóan megsértődik, annak minden következményével és az elkülönülés fokozatos kiterjedésével attól az állapottól, ami a nem megsértődés. És mi a megsértődés? Ez egy kép, amit valaki önmagáról felépített. Ha valaki teljesen mentes minden képtől, akkor nem lehet megsérteni, nem lehet hízlegni neki.

Szabad lehet a képtől, ha teljes figyelmét annak szenteli, amit a másik mond. Ha a felesége, a barátja valami undokságot mond, és ha abban a pillanatba teljes figyelmét odaszenteli, akkor a figyelemben nem képződik kép. Akkor az életnek egy teljesen más jelentősége lesz.²

De majdnem ugyanez mondható el a gond szóról is. Hol a gond? - kérdeztük. Miért gond a gondolat? Miért

¹ Krishnamurti: A figyelem lángja

² u.o.

gond az, akinek gondolkozásmódja sok gondot okoz a környezetének és aki gondtalanul gondolja a többiek számára legképtelenebb gondolatokat. Miért nem gondtalan örömet, miért nem gondúzó a gondolat és gondtalan a gondolkozás maga? – kérdezném meg nyelvész barátomat, ha még élne.

A fél világ a gondolkozást tartja a legmagasabb emberi funkciónak. A másik fele a legnagyobb emberi akadálnak. Legnagyobb szellemi vezetőink viszont ebben egységesek, ahogy legnagyobb tudományos vezetőink is. Az első csoport tagjai így fejezik ki: „fordítsátok meg gondolkozásotokat”, „az elme káprázat”, „a vagyok érzékelése az egyetlen harmonikus tapasztalat”, „az ember alszik”, „az ego a legnagyobb akadály”. A másik csoport pedig így: „gondolkodom tehát vagyok”, „csak test van”, „lélek, elme nincs”, „mindennek a kiindulása a szellemi éhség”, „a gondolkozás old meg minden emberi gondot”.

Valószínűleg mindkét csoportnak igaza van a maga perspektívájából. De miért van két – vagy akár tízezer – perspektíva? Miért nem ”mossa egybe”, egy perspektívába „az áradó légzuhanyag” a tízezer dolgot – ahogy Karátson Gábor a Tao Te Kingben fordította. Vagy a keresztény terminus szerint: miért nem fogadjuk be, mi emberek egyféleképpen az Igét, ha egyszer az övébe jött?

Hol van a dugulás?

Az egyik gondolkozás gondolatban szétszed, majd összerak valamit egy képzett (forma-, fogalomképző) intellektus, az én - melyet szintén a gondolat rakott össze -, majd ezt tartja a lényegnek. A másik igyekszik lénye teljes intelligenciájával egészen közelről rátekinteni, meglátni és felfogni a valóságot, a lényegét minden létezőben – ahogy, a tudósok és mesterek szerint minden egészen kicsiny gyermek teszi.

És mindkettőben ott a közös. Az a bizonyosság, hogy van ott valami állandó, valami áradó, ami teremt, éltet, éleszt, ébreszt, fejleszt és ami hihetetlenül könnyed, mozgékony, szabad, csapongó, színes. A görög mitológiában az emberi lélek megszemélyesítőjét szárnyakkal ábrázolták, neve: pszüché, ami pillangót jelent. Az ókeresztény korban az üdvözült lélek jelképe a madár. Talán ez jelenik meg a magyar őshagyomány kerecsensólymában is. Indiában a táncoló Siva ábrázolja. És talán jelkép formájában ez jelenik meg az enneagram pillangószerű un. megtört vonalában, mely szimbólum, egyesek szerint a mindenség teremtési és fenntartási folyamatának szimbóluma. Nevei: lélek, tudat, elme, én, ego és mindaz a kifejezés, ami erre a szabad, folyamatos áramlásra vagy inkább annak gátlására, az önmaga körül örvénylő dugulásra utal?

A jó hír az, hogy ha fel tudom ismerni a saját dugóimról, hogy azok dugók, és rendszeresen, újra és újra teljes figyelmemet nekik szentelem, akkor azok - lassan vagy gyorsan - maguktól szertefoszlanak. Életben maradásuk azért áll fenn, mert áramlásnak, az élet áramlásának hiszem őket. Amint meglátom, hogy

valójában hogyan működöm, mennyire vagyok útjában az élet természetes áramlásának, magától megjelenik a lehetőségem az újra, vagyis a természetesre, a normálisra – mondják azok, akik látják a dugókat. Szerencsére már van némi saját tapasztalatom is. A tudomány területén ma talán a fizikusok állnak legközelebb ehhez a látáshoz. Látásuk már nem tömeg (geo, helio, galaxi), vagyis forma-centrikus, hanem mozgás, áramlás, vagyis folyamat-centrikus – mondja a kortárs fizikus, Rockenbauer Antal.

3.

Amikor a nyolcvanas évek elején volt alkalmam először, Párizsban járva bejutni a Gare d'Orsay múzeumba, Van Gogh miatt mentem oda. A szék meg a cipő miatt. Ezek mellett, ami azóta is megmaradt bennem az egy számomra ismeretlen festő képe volt. Kb. 5x3 méteres volt és Jézust és tanítványait ábrázolta. Az alakok egy erdei, zöld környezetben álltak és mind hófehérek voltak és meztelenek. Csak álltam ott és néztem. Belül meg voltam botránkozva. Sem a környezet sem az az alakok ábrázolási módja nem felelt meg az akkori szemléletnek. Aztán később, sok évtized múlva értettem meg, hogy akkor és azóta sem vagyok képes másképp, csak a saját belső elképzeléseim szerint látni. Beállítódásom akkor még erősen testi volt és ugyanakkor a téma, bennem valahogyan, akkor még nem a forma, a test világához tartozott. Ezért volt a botránkozás. Később jöttem rá, hogy a művész valószínűleg éppen ezt a nem testit akarta ilyen formában ábrázolni. A világban vannak, de mégsem abból valóként, ezért a nem hússzínű, hanem a hófehér. Meztelenül, hiszen semmijük sincs már más, ami innen való, csak a forma, amin keresztül ez a ragyogás megnyilvánulhat. És, hát igen, a méret. Hatalmas, de mégis díszes fakeretben foglalt. Az én keretem sokkal szűkebb volt. És még díszesebb. Én magam voltam a keret. Vejem, aki művészettörténész egy egész könyvet szentelt a különféle képkereteknek. Kialakulásuknak, előállításuknak, jelentésüknek, jelentőségüknek.

Lassan megértettem, hogy ez a keret hatalmasra tágulhat és még akkor is egy keret marad. Az én keretem. Ezt egy másik, festő ismerősöm is visszaigazolta, aki nem foglalta keretbe a képeit és ugyanarról a fáról sok-sok képet festett, a legkülönfélébb napszakokban. De sohasem a fát, ahogy én látnám, vagy ahogy régen fényképeztem, hanem ahogy mozgásában, valóságában számára akkor éppen megnyilvánul. Képei áramlanak, szinte mozgóképek. Egy láthatatlan áramlás látható jelei, ami bárki által megfigyelhető, ha képes kicserélni a szemét a szemlélő tekintetre. „Az vagyok, amit látok” - idézte talán Cézanne-t. Folyamat van és nem forma, vagyis dugulás: én látom a fát.

Visszagondolva életem keretének változására, azt kell mondanom, hogy tágult. És azt is látom, hogy nem folyamatosan, hanem lépcsőzetesen. És még azt is, hogy - bár már sokkal vékonyabb és egyszerűbb – még mindig van.

Már nem tudom felidézni, mikor lépett be változásának tudata. Bizonyosan nem később, mint amikor Bulányi György, egy gondolkodó és gondolkodásra serkentő piarista szerzetes jóvoltából részletesen megismerkedhettem az Evangéliumokkal. És talán nem előbb, mint amikor, akkor sajátuk vélt elhatározásomból mindenesül felrúgtam a teljes korábbi életemet. Különös módon ezeknek a változásoknak a folyamata általában ugyanúgy játszódott le: egy új gondolat, egy új érzés belépése, az érzékelés hatalmas kitágulása, egy hatalmas felszabadulás érzet, majd magaménak ismerve meg, egy lassú belemerevedés az új keretbe. De talán – innen visszatekintve – még ennél is különösebbnek tűnik az, hogy ez a folyamat újra és újra megismétlődhetett. Valami bennem újra és újra felismerte a dugulás jeleit, a keretbe merevedést és ezen felismerésen keresztül erőt is kaptam az újabb változáshoz. És igen. Ez az új minden esetben gondolatként ért el. Nem mondhatom, hogy a környezetem nem játszott bele, hiszen igyekeztem nem lezárni magam a lehetséges új gondolatok elől. Ugyanakkor rá kellett ébrednem, hogy ezek nagy része a régi gondolatok ellenállásában, reakcióiban lefordítódott, megreked, bedugul. Ami újként elért, azt minden esetben megdöbbenés, csodálkozás kísérte. Hihetetlennek, váratlan ajándéknak tűnt, de egyben új táplálékként, intelligenciaként, a kialakult lelki ismereten keresztül azonnal be is épült valahová a testbe, a szerves folyamatba. Vágytam ezekre, de azt is megláthattam, hogy ezzel az utána vágyakozással, a többre vágyással azonnal át is változhat a keret a dugó anyagává, erősítve, merevítve azt. A nyugodt, éber figyelem, amikor egyáltalán lehetséges, viszont – apám drótjához hasonlóan – lassan, fokozatosan megtisztítja a csöveket, melyeken keresztül ez az éltető áramlat szabadon áramolhat és ha helyet talál, be is épülhet a helyére.

„Egészséges ember az, akinek jók a kapcsolatai” – írta egy kedves ismerősöm. Igen. A fiziológiai, a környezeti, az emberi kapcsolatai; az élettel magával való kapcsolata – bármi legyen is az - a lélegzetvételtől, az „ahá” élményen át, egy tragédia átéléséig. A valósággal – önmaga pillanatnyi gondolkozásbeli és érzelmi állapotának látásával – való kapcsolata. És – talán a legfontosabb – a vagyok, a lény létezés mély tapasztalatával való kapcsolata. Azért a legfontosabb, mert ennek megléte feltételezi az összes többi komponens összhangját, az egész-séget. Érteni, érezni és érzékelni, hogy vagyok, nem hol, mikor, hanem ahol vagyok éppen milyen érdeket szolgálok, vagyis az életnek ebben a helyzetében ki az irányító bennem.

És akkor, ennek megfigyelése kapcsán – önmagamban és környezetemben - találtam rá az igazi dugulásokra, melyekhez képest a többi csak átmeneti

kellemtelenség volt. És mindenütt hajszalanként és szemcsénként történt a dugulás és a tisztulás is, ahogy a Tao Te King is írja a 42. versben: „Nézd valamennyi létezőt: egyszer gyengül, máskor erősül, egyszer erősül, máskor gyengül.” Már akkor, ha valaki egyáltalán észreveszi a dugulást, önmagában. Az igazi belső dugulások látásának biztos alapja az, amit Gurdjieff így fejezett ki: „Amennyit valaki másoknak hazudik, elenyésző ahhoz képest, amennyit önmagának”. Igaz lehet ez - kérdeztem magamtól -, hiszen nem hazudok (többnyire, amikor nem szükséges)? No, kellett vagy húsz év az életemből, hogy ezt megértsem, miközben a keret nőtt, növegetett, de még mindig ott volt az ok: a félelem, a keret, a dugó féltése. Mi lehet akkor ez a hazugság, mint dugó?

Az elsőről területről már az elején írtam. A szervezetem, az anyagi formám, az érzékelésem. Hányszor olvastam, magyarázták és gondoltam végig a szent és a tudományos könyvek segítségével is, hogy ezek nem én vagyok. Mégis végig ott maradt az enyém: biológiám, formám, érzékelésem. Vagy a tudóm, májam, vesém, lábam és kezem, a szemem és a fülem. És igen, minden egyéb, ami az enyém: a papucsomtól a feleségemen át, a szomszédomig. Halló! Ki beszél? És a válasz: Én vagyok. Pedig csak hangok, hangzások voltak. Ó, hát te vagy az? Igen, hisz látod, hogy én vagyok, nem? Pedig csak az a kép jelent meg, akinek őt azonosítom.

A második is ismerős volt, mégis fel kellett fedezni hazugság mivoltát. Érzem, hogy utálok ezt az alakot: azonnal vitatkozni kezd, ha mondok valamit. Vagy, mikor szólal már meg, hisz számomra olyan kellemes a hangtónusa. Pedig megint csak hangok, hangzások kiváltotta érzésekről van szó.

A harmadik az, aminek az igazában a leginkább bíztam. Az én igazam. Mindaz, amit megtanultam, megértettem, megtapasztaltam. Azért jöttem rá hazugsággal teltségére, mert a meg-igekötőnek köszönhetően ez adta a keret szilárd vázát. Alig módosítható, hiszen az enyém. És amíg be nem lép egy teljesen új gondolat, addig nem változik. Ahhoz viszont, hogy ez történjen egy teljesen nyugodt, éber és szemlélő elmére van szükség – ahogy azt nagyjaink mindig is mondták és élénk is élték.

A negyedik terület az, ahol az állandó hazudozás felfedeztem erősen összefügg az előzőkkel. Megfigyelhettem, hogy milyen határozottan, gyorsan és magabiztosan reagál az előző területekről érkező hatásokra, akár kívülről, akár belülről jönnek. Hatalmas rutinnal, a legkisebb kétség nélkül válaszol a legkülönbözőbb hatásokra. A társadalmi együttélést szolgálja azon a szinten, amelyen felnevelték és ahogy aztán, az én érdekében a társadalom igényeihez alkalmazkodott.

És igen. Ott a következő terület is. Mindannak, ami éppen egy adott helyzetben érzékelek, az eltárolt

emlékek közé időben beillesztek, majd aztán megmagyarázom, elmagyarázom, elmesélem és kiszínezem, nevet adok neki és előadom. És nem feltétlenül hangosan, másoknak, hanem leginkább önmagamnak. Ez adja a keret hatalmas rugalmasságát. A végtelenig ki tud nyúlni, de mindig magába zárja azt, ami benne van. Mindig jó és mindig igaza van, és véleménye – az ő véleménye - mindig mindenről van.

Lehetséges-e nem összehasonlítani magamat mással sem fizikailag, sem lelkileg, vagyis a fenti területek alapján? Ha valaki nem hasonlít össze, akkor nem válik valamivé. A teljes kulturális képzés a valamivé válást szolgálja, hogy legyen valami. Vallási vagy szociális téren valaki mindig valamivé válni akar. Ebben az akarásban, ebben a vágyódásban valamivé válni, összehasonlítás van. Összehasonlítás nélkül élni egy rendkívül dolog, ami akkor jön létre, ha valakinek nincs mércéje. Mindaddig, amíg valaki lelkileg méri magát, ott kell lennie a félelemnek, mert mindig harcol valamivel és nem ér célba.

Egy nagyon érzékeny elme kívántatik meg, hogy lássa a teljes érzékelés fontosságát – nem pedig az érzékelés egy szűk mozgását, ami a gondolat által készített képet követi. Korábban volt szerencsém sokat várakozni valamire, amiről nem tudtam micsoda és jön-e. Természetfotózás volt a hobbim. Minden érzékszervemmel és teljes lényemmel figyeltem és vártam. És amint a legkisebb jele mutatkozott annak, hogy mi az, ami jöhet, rögtön belépett a találgató, tervezgető gondolat, ami már a nagyszerű felvételt is látta a kiállítás falán. Összetört valami, ami addig egységes volt, mert mindent beengedett. Ahol töredezettség van, ott van a hazugság, az én szerkezete, a 'nekem'.

A prostitúciót csak a szexuális térre korlátozzuk. Nem csak ez van elkurvásítva. Azt csak nagyon ritkán látjuk, hogy ez sokkal jobban el van terjedve. Hazugságok mindig vannak. A lényeges az, hogy lássuk őket, amikor felmerülnek és emlékezzünk az ízükre. Itt van például az, hogy hazugság önmagam és mások alul vagy túlbecsülése. Az önmagamban csalódás felszabaduláshoz vezet. Szüless újjá, mert enélkül marad az illúzió, a belső és külső hazugság. Ez nem egy erkölcsi bűn, hanem a létezésem egészével kapcsolatos hazugság – vagyis egy alapos dugulás. Lelkiismeret-furdalás – fájdalom, szenvedés, türelem. Nem elnyomni, hanem elviselni, hogy hatni tudjon, titokzatosan, de bizonyosan! Önbecsapásokkal, illúziókkal és szerekekkel nyomjuk el ezt a fájdalmat. Nem következtetéseket levonni, mert az hazugság, hanem nyitva hagyni. Megállni, mert beszéd lesz belőle. A szavak eredetileg Igék voltak majd lassan prostituálódtak. Beszéd lett belőle, fecsegés – mondta egyik mesterem, Mihály.

Nem hiszem, hogy ki lehet lépni a keretből és azt sem, hogy önmagától felszívódik és megnyílik valami mérhetetlenre. De a gondolatokat, szokásom szerint

leginkább hazugságokra használom. Nem az erkölcsi szerint, hanem létezésem egésze szempontjából. Például, amikor azt mondom: köszönöm és nem érzek hálát. Vagy amikor azt mondom, hogy most kel fel a nap és nem érzem semmiségemet. Ebből vagy egy küzdelem ered, vagy az, hogy még jobban eldugom. Ez elől a kérdés elől nem tudunk elmenekülni. Felismerni önmagamban a hazugságot, azt ahol hamis vagyok. Például amikor mondok valamit vagy éppen nagyon sajnálom magamat. Elviselni azt, ami vagyok. Elismerni, hogy hibákat követek el, magamnak is megbocsátani. Elfogadni olyannak, amilyen vagyok. És szeretni azt, hogy lehetek és a másik is lehet, hisz ugyanazt éli át. Elviselni a kaleidoszkópot, az optikai játékot. Néhány szimmetrikusan elhelyezett tükör egy csőbe helyezve megsokszorozza az apró csillogó színes tárgyak képét. A kép a kaleidoszkóp forgatásával végtelen variációkban változtatható – mondja a Wikipédia.

4.

Feleségem betegsége kapcsán az időhöz való kapcsolatunk is megváltozott. A múlt csak régmúlt lett, a jövő megszűnt és a jelen vált nyilvánvalóvá. Az idő teljesen eltűnhet, mivel amúgy sincs már sok kapcsolatom vele. Az 'ami van'-nak nincs ideje. Megérteni az 'ami van'-t nem követel időt, csak teljes, vagyis átfogó, átölelő figyelmet. Például az erőszak megfigyelésében a gondolatoknak nincs mozgása, csak egy hatalmas energia, amit erőszaknak nevezünk és ami ebben a helyzetben alig kikerülhető, de megfigyeljük. Azonban, ha a pillanatban van egy torzítás, hogy erőszak-mentessé, vagyis jóvá akarok válni, már behoztam az időt. Amire kényszerből rá kellett ébrednem, az volt, amit már régen tudtam, de nem éltem: a fa kidől, táplálékul szolgál az erdőnek és nem ideges a változás miatt. Bennem a „mi lesz ha...” állandó félelmet és így állandó ellenállást szült. Ez állt a dugó, az elakadás gyökerénél. Emberek közt, önvédelemből azonnal fellépett egy öngizolás, egy bírálati pozíció, egy összehasonlítás amiatt, hogy talán jobb vagy rosszabb helyzetbe kerülhetek. Ahogy megfigyelhettem, fáknál és állatoknál ez nincs így. Ez belőlem, belülről fakad. Az az indítéka, hogy nem vagyok jó, jobbnak kell lennem. Ez viszont elválaszt másoktól ahelyett, hogy kapcsolatot teremtené. Miért kell mindig igazam legyen, akár egy súlyosan demenciás mellett is. Mit tudok róla? Semmit. Számtalanszor neheztel rám, akár drasztikusan is és lehet, hogy az ő oldaláról nézve teljesen igaza van. Érzelmileg sokkal érzékenyebb nálam. Egy erősebb hangsúly, egy erőteljesebb mozdulat, egy vállrándítás vagy egy grimasz benne egészen mást vált ki, mint ami megszokott. És állandóan igazolni akarom, hogy de én jót akartam, jó vagyok, hiszen... ő meg beteg; és jön a sok öngizolás és önsajnálát. Miért nem engedem meg magamnak, hogy emberi lény legyek: hibákkal, tévedésekkel, rossz mozdulatokkal, rosszkor kimondott és hangsúlyozott szavakkal és véleményekkel? És

persze ártatlansággal együtt. Egyik a másikkal összhangban. Nem azonosulni, nem ragaszkodni és belemerülni, nem tisztelni és nem bírálni. Nem pusztán jól szervezni, hanem hagyni érvényesülni egy szerves működést a helyzetnek megfelelően, az éppen jelenlévőnek megfelelően. Szervezni könnyű. Nagy gyakorlatom van benne. Ez volt a kenyérkereső munkám. Merev, pontos, könnyű követni, logikus, csak tiszta fej, vagyis gondolat kell hozzá. Hagyni hatni egy szerves működést: a pillanathoz alkalmazkodni, mert változó, nehéz követni, belátás kell hozzá.

Megtanultam mellette, hogy ne beszéljek róla, a kapcsolatunkról, hiszen ő nem tudja kiigazítani. Amíg düh volt és kétségbeesés, és szitkozódás és imádkozás, addig izzadság volt és szenvedés és kilátástalanság. Amint megengedtem - és ez évekre telt -, hogy ember legyek, a dolgok elkezdtek folyamatként működni, mintha beilleszkedtem volna egy meglévő hatalmas rendbe. Már nem a fejem mondta, hogy legyél jó és szeresd, hiszen beteg, rád szorul és a feleséged, hanem mintha kinyílt volna egy szűk ajtó és beléptem volna egy hatalmas térbe. Minden a helyére került és ha nem is azonnal, de viszonylag rövid idő alatt. És a teszt is folyamatos volt. Hogyan lehet teljes figyelemmel jelen lenni a régmúlt kitalált és valós szereplőinek társaságában, miközben mosol, takarítasz, mosdatsz, tisztába teszel, etetsz és vásárolsz? Végül is semmi sem változott csak a hozzáállásom, a perspektívám. Vagyis nem az enyém, hanem a „látva látásnak és hallván hallásnak”. Miért tartott ez három vagy négy évig? Mert félttem, hogy nem jól csinálom, hogy mit szólnak, ha..., hogy nem értek hozzá, hisz még sohasem voltam szociális gondozó, hogy biz' isten beleőrülök, ha még egyszer megkérdézi... Pedig a mester ezt tanította: nem fogsz tévedni, nem fogsz sérülni. Ezek a korlátok a saját szűk keretembe zárnak, ami intenzív boldogtalanságot és idegességet jelent; vagy bensőmben, a lelki ismeretemben fölérünk emelkedek oly módon, hogy megalkuvást nem ismerve meghajolok minden előtt, ami van. Ezek a dugók ezt a leckét voltak hivatottak nyújtani. A meghajolás – önmegadás – lelki állapota dimenziójából ekkor, csendes erőként valami beáramlik ebbe a világba. Valami, valami végtelenül értékes, ami máskülönben megnyilvánulatlan maradt volna. És végül, utolsó egészségügyi kísérletünként a neurológusok sem tudtak mást javasolni: kísérletezzen a gyógyszerekkel, titráljon, vagyis bizzon a türelemben – cseppenként, ahogy a titrálásnál, vagy szemcsénként, ahogy a hangyáknál. És be kellett látnom, hogy az egész korábbi természetfotózási küzdelem, a közösségi együttgyötrődések, a csendes elvonulások mind-mind előkészítések voltak ehhez a „nagy türelemkalandhoz”. Bármit elutasítottam volna, bármibe azonosulásig belemerültem volna tévedtem volna és sebezhetővé válok, vagyis nagyrészt alkalmatlan erre a feladatra.

✂

Az élet él és élni akar – még egy kórházban is. A Nap is

ezt szolgálja, ahogy a növények és a takarítók is. Valahol működik egy nagy energiaforrás. Minden vágyakozik, hogy megkapja a részét belőle, és betöltse a szerepét a nagy játékban. Öntudatlanul, mert nem tud sem róla, sem önmagáról. És néha, amikor meglátja, megzavarodik és gyorsan elhessegeti a beáramló gondolat-energiát, a benyomódó benyomást. Gyorsan csinál valamit, ami hasznosnak tűnik, vagy éppen csak reagál valamire, nehogy meg kelljen állnia, mert akkor a félelmetesen csodálatos nagyság rádől teljes súlyával. Inkább iszik egy pohár vizet, köszön az első érkező orvosnak, kinyitja, majd becsukja az ablakot, megborotválkozik vagy, várva a vérvételt kiül az ágy szélére. Látszólag nagy szabadsága van ezekben itt benn. Kint jóval kevesebb. Kint kötött a rend, mint egy börtönben, vagy mint a természetben, ahogy látta. Csak amíg ezekben – kint és bent is - mechanikus reakció van, addig a másokban nincs reakció, hanem megállás, megdöbbenés és csodálkozás.

A Nap elérte a szemben lévő ház kéményének tetejét. És már a jegenyeket is. Egyre mélyebben és mélyebben világított bele a sötétségbe. Pedig most, tél elején minden pusztulni látszik. Sehol egy levél. És az ágak végén mégis megjelennek már a tavaszi rügyek előhírnökei. A fa tud valamit. Tapasztalatból tudja. Mit is? Jé! - gondolta hirtelen, ugyanazt, amit a mobiltelefonja is tud. Ha végleg megszakad a kapcsolat, akkor elveszik. Nincs beépített aggregátora. Látszólag még van, létezik, mert úgy néz ki, mint egy mobiltelefon, de használhatatlan. Nem éri el a műhold, annak számára nem létezik. Jeleket kell adnia felé, hogy megtalálja. A jelekhez pedig energia kell. Fel kell tölteni energiával, hogy jeleket adhasson. Ezért pittyeg, ha merülőfélben van, majd feltöltve folyamatosan adja a jeleket, hogy láthatóvá váljon. A fa, az állat folyamatosan és ingyen kapja, és az ember is látszólag folyamatosan és ingyen kapja az energiát. Ezért nem tud róla. Pedig valamire kapja. Az ember tudhatná, mert olyan a készüléke, hogy erre alkalmas. Folyamatosan adhatná a forrás keresőjeleit és környezete felé, hogy azt is elérje. Kapni kapja, de rosszul használja. Elfecsérli, amit kap, és elmegy amellett, ami a legfontosabb rész lenne a számára. Amiből a jeladó szerep kifejlődhetne. Van egy nagy ellenállás, egy dugó, ami minden finomabb energia elérését lehetetlenné teszi. Ez az ellenállás minden energiát felemészt. Ha ez a kórházzal történik, kijönnek az EDÁSZ-osok és addig mérnek, amíg meg nem találják az ellenállást, a hibát és kiiktatják. Ha a beteg szerkezettel történik ez – ahogy meg is tapasztalta –, jönnek az orvosok, a műszerek és a műtő és a dugulás elhárult. Az élet folyik tovább. Akkor hol a probléma, amit önmagamban és kinézve, az ember világában látok? Hol akadt el, miért nem hat a forrás folyamatosan áradó, éltető energiája?

✂

Ahá...! Manapság azt gondoljuk, hogy a koronavírus megbontja belső mikrokozmoszunk

egységét, így veszélybe sodródik az egészség. És a többi „fertőzés”, ami évszázadok óta ezt teszi mentális és motoros környezetünkön keresztül - az izmusok sora, az eszmék sora, a megrögzött szokások sora, a szabad akarat, vagy az igazságosság ideája, a reklámok és a média igazságai? Tényleg, hogyan állítható helyre az egészség mindezek okozta torzulásból, dugulásból, illúzióból, fantáziálásoktól, amikor ezeket nevezem életem valóságának? Rá tudok-e valaha találni arra az egyszerű módszerre, amire apám a szifonpucolás kapcsán rájött? Hiszen igen egyszerű volt: látta a dugulást, látta a lehetőségeket és látta önmagát, miközben mozdulatai apránként megszüntetik a dugulást. Szinte ott sem volt. Nem szólt egy szót sem. Nem magyarázott, nem szidott senkit, hanem megtette azt, ami szükséges volt. Pedig tudta, hogy újra és újra ki kell majd pucolnia. Talán nem tudta az Emánuel szó jelentését sem, de valahogyan élte.

Kőbánya, 2023. február

HABOS LÁSZLÓ

AZ ÚR BÉKÉJE

A hitoktató lassan lépett ki a templom sötétjéből a vakító nap-fényre. A pap áldásának szavai csengtek még fülében - „És az Úr békéje legyen veletek!” „Az Úr békéje” - ismételte magában a szöveget, miközben szétnézett. A zöldellő templom-kertben kisebb-nagyobb csoportokban beszélgettek volt diákjai. Akadtak mindig néhányan, akik nem siettek el az istentisztelet végeztével, hanem rövidebb beszélgetésre otmaradtak a templom körül, vagy elsétáltak a néhány száz méternyire levő Duna homokos partjára.

Némi izgatottsággal arcán lépett a hitoktató mellé Balázs. Ferenc mostanában ritkán látta a fiatalembert, de feltűnt neki, hogy az mindig tiszta, frissen vasalt öltözkében jelent meg. Észrevette, hogy az ifjú magas termete, finoman laza mozgása, ahogy haladt az úton, vonzotta a mellette elhaladó hölgyek tekintetét. Az ifjú gyengén nyújtotta jobb kezét köszönés gyanánt. A hitoktató hiányolta a férfias erőt a kézszerítésből, majd figyelte, miként emelkedik fel a bal tenyér hangsúlyozandóan az illető mondandóját, amely egy kérdés volt rövid kiegészítéssel

- Mi a véleményed a terrortámadásról? - majd levegővétel nélkül folytatta: - Zsoltot nem izgatja ez a szörnyűség, azt mondja: „Nem érdekelnek az arabok baromságai!” Ferenc akaratlanul is elfordította fejét Zsoltra pillantva, akit szemmel láthatóan tényleg nem érdekelt semmilyen eszmecsere. A szőke fiatalember kissé önelégült arckifejezéssel tekintett a távolba, majd az önfeledten nevetgélő bájos arcú, karcsú leányt szorosán magához ölelte, és megcsókolta.

- Nem értek egyet azzal, hogy a problémákat erőszakkal igyekeznek megoldani az emberek! - válaszolta a hitoktató, miközben tekintetét az őt

megszólító fiatalemberre szegezte.

- De ezekkel a gyilkos állatokkal nem lehet másként bánni, le kell mészárolni mind...!

- Kiknek? Mondd, kik váljanak, ahogyan mondtad: „gyilkos állatokká?” - kérdezte emelkedettebb hangon a hitoktató félbeszakítva Balázs mondandóját. Az meglepetésében nem tudott hirtelen szavakat formálni. Ajkát csak egy erőten „de” szócska hagyta el, s felemelt karját is lassan leeresztette.

- Tudom mire célozol! - mondta rövid csend után az egykori tanítvány. - Az erőszak erőszakot szül, és így ez egy ördögi körré válik, aminek sosem lesz vége. De akkor szerinted mi lehet a megoldás?

- Nézd a történelmet. - felelte a hitoktató halkán. Az erő-szakkal való problémamegoldásnak fájdalmas, szörnyű következményei voltak, vannak, és sajnos lesznek, ha nem tanul saját hibáiból az emberiség.

- Voltak a történelemben áldozatok, vér nélküli háborúk? - kérdezte némi iróniával hangján Balázs.

- Háború nem! - válaszolt a kérdésre, majd folytatta a hitoktató: - A háború kegyetlen része a vér, a halál, az ártatlanok szenvedése. De voltak, és remélhetőleg lesznek még az emberiség életében népeket érintő problémamegoldások erőszak és vér nélkül. Gondolj csak Indiára, Gandhi fegyvertelen harcára. Ezekről csak apró betűs szöveget találsz a történelem-könyvben. A világháborúk történetei tananyagok mindenhol. Kérdezem: mennyire tanulta meg a leckét az emberiség? Mennyi vér folyt a második világháború óta! Gondolj csak az öbölháborúra vagy a délszláv háborúra...

- Vagy szeptember 11 -ére! - kiáltotta a szavak közé Balázs.

- Ezeket a terrortámadásokat a bosszú irányítja, amely mindig súlyos következményekkel jár, ártatlanok szenvedéseivel mindkét oldalon! - válaszolta az iljú felkiáltására a hitoktató, majd folytatta:

- A bosszú véleményem szerint a gyengeség jele. Gondolj csak bele, mi lett volna, ha ez a kis ország fegyverrel akarta volna hazazavarni az oroszokat!

- Utálom az oroszokat! Utálom a németeket! Utálom a háborút! - reagált letörten a fiatalember nagyot rúgva egy a lába előtt hevert kavicsba. Mindketten figyelték a sárgás kődarab gurulását, majd megpihenését egy bodzabokor tövében. A lépcső a folyópartra vezetett. Némán lépkedtek lefelé figyelve a Duna vizét. Balázs két kavicsot is a vízbe dobott, majd halkán mesélni kezdett:

- Néhány hónapja temettük el Anna nénit. O a nagymama nővére volt. Tizenegy-két éves voltam, amikor néha mesélt nekem a háborúról. Talán azért akkor, mert ők is a nagyival akkor voltak annyi idősök, mint én. Bizonyára úgy gondolta, hogy jobban megértem mindazt, amit átéltek azokból a borzalmakból. Arról mesélt, hogy hogyan bújnak szorosán össze, amikor megszólaltak a légvédelmi szirénák. Sírtak, mint oly sokan a pincében. Félték és éheztek. Időnként elment az édesanyjuk élelmet

szerezni, akkor még jobban féltek. Nagyon örültek, amikor visszatért és hozott nekik egy falatnyi kenyeret. Aztán egy szörnyű napon nem jött vissza az édesanyjuk. A szomszéd néni mondta el nekik, hogy néhány házzal arrébb holtan fekszik mamájuk a járdán. Egymást öelve zokogtak órákon keresztül. Egyszerűen lelőtte a mamájukat egy német katona! Hát ezért utálok én a németeket! Almomban sokszor láttam azt a jelenetet, amikor megölték a dédmamámat. Pisztollyal a kezemben követtem azt az átkozott gyilkost és miután utolértem, szó nélkül lelőttem, mint egy kutyát.

A fiú kezéből újabb kavicsok repültek a folyóba, majd hosszasan a napba nézett, mint aki köszönetét hallgat, helyeslést képzeletbeli bosszújára. Megdörzsölte szemét, majd folytatta monológiáját:

- Anna néni, - aki többször eljött élem az iskolába - társaim gúnyolták. Aggszúznak nevezték. Tény, hogy egyedül élt közel a hetvenedik születésnapjához. Nem ment férjhez. Nem voltak barátai sem, csak hozzánk járt látogatóba. Egyébként okos, értelmes nő volt, bármiről kérdeztem, mindenben tudott segíteni a házi feladataim elkészítésekor. Egyszer már középiskolás éveimben megkérdeztem édesanyámtól, hogy miért nem ment férjhez Anna néni. Anyukám azt válaszolta, hogy azért nem, mert nem lehetett gyermeke. Azért nem szülhetett a szerencsétlen gyermeket, mert alig fél évvel az édesanyjuk halála után - akit az a gazember német megölt - elfoglalták a házat az oroszok és egy „szemét állat ruszki” megerőszkolta az akkor tizenhárom éves Annát, és valamilyen baja lett miatta. Nos ezért utálok az oroszokat és azt a rohadt háborút! Két kavics került időközben Balázs tenyerébe, melyeket oly erővel szorított, mint amikor diót tör az ember.

- Azt a mocskot is megöltem már gondolatban! - mondta suttogva, miközben tekintetét kérdően a hitoktatóra vetette. Tudta jól Ferenc, hogy az őt megtalált tekintet kérdés, amelyre válaszolnia kell. Megdöbbenően hatott rá az ifjú lelkében dúló fájdalom, ez a harmadik generációs fájdalom, ez az el nem múlt bosszúvágy. Láthatta, hogy az áldozatok generációkon keresztül hordozzák a fájdalmat, mely gyűrűzik, mint a folyóba dobott kavics után keletkezett hullám. Egy nagy sóhajtás után akadozva kezdte válaszát:

- Szomorú történetekről számoltál be, melyek sajnos nem egyediek. Tudom jól, hogy az nem lehet elegendő vigasz számokra, hogy másokkal is megtörténtek hasonló esetek! A háború az emberek bűne, és az ilyen szörnyű, kegyetlen következmények is mind az emberek bűnei...!

- Bűnök! Vétkek! Hol volt akkor, és hol van ma az ártatlanokat szerető, igazságos Isten? - vágott közbe ismét Balázs. A hitoktató nem bánta most ezt a közbeszólást. A néma, a függöny mögé bújít Istenről sokszor vitatkozott már embertársaival. Úgy gondolta, a problémákat az emberek okozzák maguknak, így a megoldás is az emberre vár. Az Isten nem egy lámpásba zárt szellem, aki kiszabadulva teljesíti az ártatlanok

kéréseit. Gondolatai között keresgélt, hogy megtalálva a megfelelő vezérfonalat, felfűzhesse gondolatsorát az ifjú kérdező számára, amikor ismét, mint egy lyukas luftballon, melyből menekül a levegő, úgy sziszegett a türelmetlen kérdés

- Erre nincs válasz ugye? Vagy az Isten is gyáva?
- Az Isten nem gyáva! - hangzott az Isten becsületét védeni igyekvő válasz.- Csak az ember gyáva. Ismét mondom: Nézd csak az emberiség történelmét! Sokszor kerültek emberek, népek szörnyű kilátástalan helyzetbe. A harcokban az erősebb legyőzte a gyengébbet, hogy uralkodhasson rajta. Tették sokszor ezt az Isten nevében. A legyőzöttek nagy bánatukban az Istenhez fohászkodtak segítségét kérve. Hogyan zárhatna le az Isten is egy háborút?

- Igazságosan!

- A pusztítás kinek lenne igazságos? Isten igazsága a szeretet, hisz erről szól a léte. Ennek eredménye a teremtés! Hiszen a létezésünk maga a lehetőség a választás a jó és a rossz között.

- Az erőszak egyidős az emberiséggel, mindig is volt és mindig is lesz erőszak a Földön! - fakadt ki Balázs.

- Állításod a múltra igaz, de a jövőt nem ismeri senki. A jövő titokzatos, lehet szörnyűséges és lehet csodálatos. Képzeld el egy erőszak nélküli világot...!

- Azt lehetetlen még elképzelni is! - vágta közbe a fiú.
- Igazad van, ne álmodozzunk, hanem inkább hallgassunk a költő szavára: - „Nem elég a jóra vágyani, a jót akarni kell, s nem elég akarni, de tenni, tenni kell!” Tégy az erőszak ellen! - mondta Ferenc mélyen Balázs szemébe nézve. Az ifjú meglepődött a felszólításon. Eddigi beszélgetésük kijelentő módban folyt némi felkiáltással, de ez a szívig ható felszólítás megdöbbenette a fiatalembert. Visszautasíthatatlan válaszokat keresett magában, félt a tehetetlenségtől. Törte a fejét, hogy legalább csak egy megcáfolhatatlan gondolat jutna hirtelen eszébe...!

- Mit tehetek én, egy homokszem ezen a hatalmas világon, a tengernyi erőszak ellen? - kérdezte nyugodtan, némi elégedettség érzéssel.

- Jól mondd! Helyesen mondd! Nagyon rossz irányba halad a világ, nagy a szeretetlenség mindenütt. Igazad van: mindannyian csupán homokszemek vágyaink. De hallgasd, mit mondott Günther Eigh: „Legyetek homok és ne olaj a világ forgatagában!” - mondta, miközben kedvesen rámosolygott Balázásra. A fiú behunyta szemeit és érezte, hogy lehullik róla a páncél, hogy elgyengült kezéből kiesik a kard, hogy eldőlt a csata... Nem akart a hitoktató szemeibe nézni. Cipője orrát figyelte, miközben halkán megszólalt:

- Szóval legyenek homok... ?!

- Legyél ember, legyél olyan ember...!

- Olyan Homokember! Olyan, mint amilyen Lídiában volt Gandhi! - a név kimondása végén elakadt a hangja, felemelte a fejét és ismét a napba nézett. Néhány másodperc elteltével feje fölé emelte kezét köszönésképpen, majd lassan elindult a folyó szélén a

víz folyásával szemben. A hitoktató a fiú lábnyomait figyelte a homokban. Nézte, ahogy a visszahúzódott hullámok után ott maradt a víz. Majd elmosolyodva a szikrázó napba nézett. Elmosolyodott, mert az ifjú emberben egykori lázadó önmagára ismert, akit legyőzött a Szeretet.

MÁTÉ-TÓTH ANDRÁS

TEOLÓGIA & KÖZÖSSÉGFEJLESZTÉS

Előadásomban az egyházfejlesztés és a teológia között viszonyt törekszem elemezni.³ Két nézőpont metszetét, egymásba fonódását, tandemjét vagy tangóját mutatom be - három lépésben. Először a profán és a szent tudás egymásra hatásának modelljeiről beszélek, a teológia és a társadalomtudományok viszonymodelljeinek mintájára. Másodsor a teológiahányos egyházfejlesztésből fakadó egyházi következményekre térek ki. Végül szeretném ráirányítani a teológia lehetséges hozzájárulásaira az egyház fejlesztés törekvéseiben és műveleteiben.⁴ Teológián az istenismeret rendszerezettségét értem, a közösségfejlesztés területére koncentráló témák a gyakorlati teológia területére tartoznak, amely ötvözi a társadalomtudományok és a teológia elméleteit és módszereit. Egyházfejlesztésen az intézményfejlesztés és csoport dinamika egyházi közegben történő alkalmazásainak összességét értem. Mondandóm lényege egy tézismondatban is össze lehet foglalni: az egyházfejlesztés dinamikája csak az istenismeret dinamikájával egybefonva válhat az egyház javára. Ugyanez fordítva is igaz: az istenismeret dinamikája az egyházi dinamikába fonódva lehet valóban Isten ismerete, akit a keresztények Jézus Krisztusban imádnak és követnek. A teológia mindig az adott társadalom és kultúra dinamikus transzformációjában rendszerezi az Istenről és műveiről való tudást. Íve és hullámszerűsége van ennek az átalakulási folyamatnak, mint a barátság, párkapcsolat, közösségnek. Bizonyosságok és bizonytalanságok, stabilitások és krízisek fázisai követik és váltják egymást. A teológia hol megtalálja a megfelelő szavakat, hol elcsendesedik vagy dadogóvá válik, hol pedig maga is meglepődve új, eredeti nyelvre talál. A valódi teológia nyelveken beszél, számos nyelven, múltjának és saját korának nyelvén, s néha ihletett, misztikus nyelven. Mindez igaz a közösségfejlesztő tréningekre is, melyek az adott társadalmi és kulturális közeg belátásait és technológiáit alkalmazza. Módszerei és célkitűzései változóak,

jelentősége hol felerősödik, hol elhalványul. A közösségek állagának feltárása, tervezése, elmozdítása és előmozdítása sokrétű és hullámszerű folyamat. Rutinok és eredeti kezdeményezések, szokott és szokatlan tapasztalatok váltják benne egymást. A megtervezett folyamatok egy része előre látható, másik része tele van meglepetésekkel. A teológia és a fejlesztés is igyekezett, történés és megajándékozottság szötte, melynek mintát végső soron egyedül a Mindenható látja át, hitünk szerint végső soron Ő maga hímezi.

Teológiai és civil tudás együttműködésének modelljei A teológia történetének legutóbbi évszázadában a profán tudások felől nézve jelentős fordulat állt be, amely azonban messze nem tekinthető sem lezártnak, sem általánosan ismertnek. A modern társadalmi viszonyok, valamint a természet- és társadalomtudományok felerősödött dinamikájára az egyházi tanítóhivatalok rigid elutasítással válaszoltak, így törekedvén védeni az addigi tudások és pozíciók érvényességét. A profán tudások pedig saját logikájuk szerint értelmezték a kortárs folyamatokat, s vetettek fel víziókat és megoldásokat. Etsi Deus non daretur - mintha nem létezne Isten, vagy ahogyan Charles Taylor fogalmazza: immanens keretben gondolkodva. A század második felében elsősorban protestáns, majd katolikus oldalról is a teológiában a modern világgal és tudománnyal való dialógus igénye és szükséglete merült fel, a teológia egyre inkább rálátott kulturális és társadalmi beágyazottságára. A történelemtől és társadalomtól független igazságok helyébe az a belátás került, hogy az istenismeret mindig az adott kor nyelvén szólal meg. Egészen odáig menően, hogy lehetőség nyílt az istenismeret szent forrásai mellé az istenismeret profán forrásait is figyelembe venni. Katolikusok az idők jeleiről kezdtek beszélni, protestánsok a felvilágosodásban és modernitásban a kereszténység tovább fejlődését és nem tragédiáját kezdték látni. A modern gondolkodás és a teológia közötti falak részben leomlottak, részben rendületlenül tovább állnak. Ennek a viszonyrendszernek a tipizálását végezte el két német teológus, Norbert Mette és Hermann Steinkamp a teológia és a társadalomtudományok viszonyára koncentrálva, amely alkalmas a teológia és a csoportfejlesztés, tágabban a szent tudás és a profán tudás viszonyának elemzésére.⁵

Cseléd modell

A cseléd (latinul ancilla) modell a teológia történetében a filozófia és a teológia, illetve az egyház tanítása közötti viszonyt volt hivatva kifejezni. *Philosophia est ancilla theologiae* - a filozófia a teológia szolgálólánya, cselédje képviselte a középkori teológia már Aquinói

³ Az egyházfejlesztők 2017-es konferenciáján elhangzott előadás kibővített változata.

⁴ A téma első magyar nyelven is hozzáférhető könyvei: Paul M. Zulehner, Josef Fischer und Max Huber, *Népem lesztek: a gyülekezeti hit alapjai, mit der Unterstützung von Rohonci Katalin* (Luzern: Egyházforum, 1990); Gerhard Lohfink,

Milyenek akarta Jézus a közösséget? A keresztény hit társadalmi dimenziója, mit der Unterstützung von Kocsi György (Luzern: Egyházforum, 1990)

⁵ Norbert Mette und Hermann Steinkamp, *Sozialwissenschaften und praktische Theologie* (Patmos-Verlag, 1983)

Tamás előtt. A viszony ilyen jellegű meghatározásával azt akarták kifejezni, hogy a filozófia az emberi gondolkodás csúcsa, de a teológia a kinyilatkoztatás révén felhasználja és tovább építi azt, amit a pusztán emberi értelem el tud érni, fel tud fogni. A modern korban a filozófia-cseléd mellé a társadalomtudomány társult, s amit a filozófia esetében, úgy a társadalomtudomány esetében is a módszerek kritikátlan átvétele nem ritka. Az egyházfejlesztésre vonatkoztatva az intézményfejlesztési módszerek teológiai mérlegelést igényelnek, nem pusztán cselédek, hanem az alárendelt pozíciónál jelentősebb a szerepük.

Idegen prófécia modell

Az idegen prófécia modell ugyan partnernek tekinti a társadalomtudományokat és a fejlesztési módszereket, de nem reflektál azok belső logikájára, az általuk képviselt elméletekre, ember és társadalom- és intézmény-felfogás perspektívájára.

Közelítő modell

A kiegészítő modell abból indul ki, hogy mind a teológiába, mint a társadalomtudományokban a megismerés és a megértés dialogikus folyamat, amelyben a két megközelítés egymás partnere, kiegészítője lehet. A teológiai reflexiót nélkülöző közösségfejlesztés "eredményei" Mette és Steinkamp háromszatú viszonymodelljéből az első kettőnek közös jellemzője a reflektátlanság, akár a profán tudás elméleteire, akár gyakorlataira vonatkozóan. Tapasztalatom szerint sokhelyütt hiányzik a profán tudások vallási alkalmazásának vallási, teológiai elemzése. Ennek teológiai és gyakorlati következményei is vannak. Előbbinek lényege az, hogy az egyházat egyre inkább profán intézménynek fogják fel, vállalatnak, közintézménynek, spirituális és rituális ellátó rendszernek tekintik. Kialakul az egyházban egyfajta tanácsadó-szakértő réteg, amely átveszi az egyházfejlesztésre vonatkozó illetékességet, s profán kompetenciákkal helyettesíti a vallási kompetenciákat. Gyakorlati vonatkozásban ez tükröződik a különböző egyházi intézmények, plébániák, parókiák, lelki gyakorlatos házak, szerzetesrendek programkínálatában, amelyben túlnyomó részt honismereti, önismereti, csoportdinamikai és hasonló programok szerepelnek, melyek a kínálat szerves részei, de az egyházban mégis izolált enklávái. Három ilyen eredményes együttműködésre utalok, a teológia felől nézve.

Elégedettebb pásztor, kezesebb nyáj

A közösségfejlesztés komoly sikereket érhet el a parókia vagy plébánia belső munkamegosztásának fejlesztésével. A közösség elkötelezettebb tagjai konkrétan vállalhatnak feladatokat az egész

közösségért, s a közösség vezetője és megtanulhatja a feladatok delegálásának és az együttműködés koordinálásának a kultúráját és technikáit. Az elégedettebb lelkipásztor és kezesebb nyáj modellje önmagában az intézmény fejlettebb működését garantálja, de még nem jelent egyházi megújulást. Ahhoz az egyének és a közösség szorosabb Istenhez kapcsolódását és az evangéliumi szeretet igézetének közösségre vonatkozó lebontását is el kell végezni.

Sikeres gyógyítók, néma próféták

A vallási közösségekben a tagok gyakran - sokak szerint egyre gyakrabban - elsősorban gyógyulást keresnek. A közösségbe valóban azok jönnek, akik megfáradtak és az élet terheit hordozzák. A testi és főleg lelki, kapcsolati sebek gyógyítása az eleven közösségi kapcsolódások révén megtörténik. A gyógyulás Isten ajándéka az odaadóan működő közösség révén, de a közösség pusztán a gyógyítás és gyógyulások miatt még nem teljes értékű keresztény közösség. Nagy a kísértés az önmagába zárkózásra.

A keresztény közösségek egyik fő jellemzője a misszió, az egyéni és közösségi tanúságtétel, egészen társadalomkritikai tartalmú prófétai megnyilatkozásokig menően.

Sola experientia, nulla scriptura

A jól működő közösségekben számos élményszerű találkozás zajlik. A közösség nagyszerű terepe és eszköze önmagunk és egymás elfogadásának, amely az individuális és egoista közegben nagy ajándék. Ugyanakkor az egyházi közösségnek az is feladata, hogy a Biblia révén gyarapodjék istenismeretben, amelyhez hozzá tartoznak a bűntudat és megszégyenülés negatív élményei is.

Vers ihlet nélkül

Az egyházfejlesztés sikerei a vallási dimenzió nélkül olyanok, mint a versek ihlet nélkül, a szex szerelem nélkül, a struktúra kultúra nélkül, képviselő meggyőződés nélkül.

A folyamatkísérés teológiai dimenziója. A teológia - a vallási ismeret, az istenismeret rendszerezése - képes biztosítani, hogy a profán tudások valóban vallási fejlődéshez vezessenek. Amit a Biblia ír az ifjú Jézusról, "gyarapodott bölcsességben, korban, s kedvességben Isten és az emberek előtt." (Lk 2, 52) Az egyházfejlesztés ekképpen lehet egyszerre egyház is és fejlesztés is.

A keresztény teológia néhány kulcskifejezése mentén láthatjuk, hogyan fonódhat össze, egymást erősítve a közösségfejlesztés a vallási fejlődéssel. (A teológiai kulcskifejezések meghatározásánál Rahner és Vorgrimler teológiai küsszótárát és a Katolikus Egyház Katekizmusát veszem alapul.)⁶

⁶ Kari Rahner et al., *Teológiai küsszótár* (Szent

István Társulat, 1980)

Kerügma

Kerügma az egyház normatív tanítását és igehirdetését jelenti, melyet minden korban megfogalmaz az adott kor nyelvén, s amelyre hite szerint Isten hatalmazta fel. A csoportfolyamatok és a teológiai ismeret területén is érvényes az, amit John D. Caputo a "talán teológiájának" nevez.⁷ Mindkét területen az ismeret, folyamatos megismerést, rá-találást jelent, az ismeretlenre való nyitottságot és a megismerés kalandjára való bátorságot.

Liturgia

A liturgia Krisztus titokzatos teste, az egyház a szenttel való találkozásának közösségi ünnepét jelenti. A közösségi folyamatok szakaszhatárain és fordulópontjain ünnepi pillanatok és alkalmak jelennek meg, melyek szerves részét képezik a fejlesztésnek. A vallási dimenzióban ezek összekapcsolódnak az Isten dicsőítésével, annak élményszerű átélésével, hogy a "növekedést Isten adja". (1Kor 3,6-7)

Müszterion

Müszterion az istenség feltárulkozó titkát jelenti azokban az eszközökben, emlékekben és cselekményekben, melyeket a liturgia használ. Az ókori pogány müszterionokat Jézus személyének középpontba állítása teszi kereszténnyé. A csoportfolyamatok tele vannak személyes és közös felismerésekkel, melyek ráébredéseként, felszabadító élményekként jelennek meg az egyén és a közösség számára. A vallási dimenzió ott nyílik meg ezekben, ahol Istenben azonosítjuk a titkok végső forrását és foglalatát. A vallási misztikusok révén megismerhető és tanulható is az Isten titkaira való érzékenyítés.

Diakónia

Diakónia a szegények és rászorultak közötti szolgálatot jelenti, melyben az egyén és a közösség Isten szeretetéről tesz tanúságot. A csoportfolyamatok a benne résztvevők és a csoport egésze felé irányítják a figyelmet, a szokottnál nagyobb intenzitással. A keresztény istenismeret ott jelenik meg, amikor a csoport önmagában és kifelé is megjeleníti a szegények és kiszolgáltatottak iránti elsődleges szeretetet. Ez a jézusi szemlélet a csoport belső folyamataira is vissza hat. Lebonthatók az elválasztó falak, amint Jézus is testében bontotta le az elválasztó falat. (Ef 2, 14)

Martyria

Martyria tanúságtételt jelent akár önmagunk feláldozásáig menően. A hitből fakadó tanúságtétel mindig a többértelmű emberi történésben valósul meg, amit az egyház közössége hitelesít. A csoportfolyamatokban a résztvevők elsődleges célja, hogy új módon találjanak önmagukra. A keresztény

perspektíva az önmagunkról megfélekedezés művészetére és gyógyító hatására irányítja a figyelmet. A folyamatokba történő belefélekedezés révén élmény szerűen elérhető át a lemondás és a százannyi visszakapásának isteni dinamikája. (Mk 10, 28-31)

Egyházfejlesztés esélye Magyarországon

Az egyházi közösségek megújítására sokféle nemzetközi program ismeretes. Magyarországon - legalább is, ami a katolikus egyházat illeti - általában a lelkeségi mozgalmas közösségei igyekeznek az egész egyházközönségre is megújító hatással lenni. Ennek az igyekezetnek nem ritkán az a végkimenetele, hogy vagy a lelkeségi csoportok megújult enklávéként élnek az egyházközönségben, vagy az egyházközönség papja maga is a lelkeség tagja, s az egész egyházközönséget lelkeségivé formálja, ami a más lelkeséget követők marginalizálódásához, akár elvándorlásához vezethet, vagy a lelkeségi csoport kívül reked az egyházközönségen. A lelkeségi csoportok és az egyházközönség viszonyát próbálta értelmezni és szabályozni VI. Pál pápa Evangélium nuntiandi (1975) kezdetű enciklikája, amely a lelkeségi mozgalmak egyháziasságát az egész egyházzal való közösségen mérte le, amely ezeket gyakorlatilag az egyházközönségek alá rendelte. Az intézményfejlesztés technikai Magyarországon még idegenek az egyházközönségek számára, francia és német nyelvterületen viszont már több tíz esztendő tapasztalatra lehet visszatekinteni. Az idegenkedés legfőbb oka, a papképzés elmaradottsága mellett a közösségi stabilitáshoz, változatlansághoz és a hagyományok folytonosságához való ragaszkodás, amely a radikálisan és gyorsan változó társadalmi és kulturális viszonyok között nem meglepő. Az elkötelezett keresztények azt várják el az egyháztól és az egyházközönségtől, hogy szilárdan álljon az idők forogtagában, nyújtson biztonságot és adjon egyértelmű és megbízható támaszt az élet nagy kérdéseire, a személyes és családi élet nehézségeire vonatkozóan. Ennek fényében az egyházfejlesztés ajánlatának befogadására akkor lesznek képesek az egyházközönségek, ha a fejlesztés a nagyobb fokú stabilitást tudja ígérni az adott közösségnek és ha annak erre nyitott papja van. Bármennyire is nyilvánvaló tendenciák mutatják, hogy a hagyományos lelkipásztorkodás megújulásra vár, a változáshoz szükséges bátorság sokszor hiányzik a papságból és az egyházközönségek belső köréből is. Az egyházfejlesztés reményekkel kecsegtető ajánlatáról intenzív felvilágosító munkát kell végezni a papság körében és törekedni megértetni az elkötelezett keresztényekkel, hogy a fejlesztés számukra is nagyobb biztonságot ad, és a kegyelmi adományokhoz való elevenebb hozzáférést biztosít.

x-x-x-x